

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Riikka Rautiainen

YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELY: EDELLYTYKSET JA
ESTEET

Opinnäytetyö
Joulukuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2016
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
(013) 260 6800

Tekijä
Riikka Rautiainen

Nimeke
Yksityishenkilön velkajärjestely: edellytykset ja esteet

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö käsittelee yksityishenkilön velkajärjestelyä ja erityisesti sen edellytyksiä ja esteitä. Yksityishenkilön velkajärjestely on menettely, jossa maksukyvytön luonnollinen henkilö maksaa velkojaan hänelle laaditun määräaikaisen maksuohjelman mukaisesti. Maksuohjelman toteuduttua velallinen vapautuu jäljellä olevista veloistaan. Työssä käydään lisäksi lyhyesti läpi velkaantumisen taustatekijöitä ja esitellään velkajärjestelyä pääpiirteittäin.

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui yksityishenkilön velkajärjestely muun muassa sen ajankohtaisuuden ja aiheen mielenkiintoisuuden vuoksi. Opinnäytetyö toteutettiin lainopillisena kirjoituspöytätyönä. Lainopillisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävänä olevassa oikeusongelmassa.

Syitä velkaantumiseen on useita. Mikäli velallinen täyttää velkajärjestelyn edellytykset ja sille ei ole velkajärjestelyssä mainittua estettä, voidaan velkajärjestely myöntää velalliselle. Velkajärjestelyn piiriin voi päästä esteestä huolimatta, jos velkajärjestelylle katsotaan olevan painavia perusteita. Suurin merkitys on velallisen omalla toiminnalla velkojen maksamiseksi, velkaantumisesta kuluneella ajalla ja muilla velallisen olosuhteilla sekä velkajärjestelyn merkityksellä velalliselle ja velkojalle.

Kieli
suomi

Sivuja 63

Asiasanat

velkajärjestely, velallinen, maksukyvyttömyys, painavat syyt

THESIS
December 2016
Degree Programme in Business Administration

Karjalankatu 3
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
(013) 260 6800

Author

Riikka Rautiainen

Title

Preconditions and Impediments in Debt Restructuring

Abstract

This thesis handles debt restructuring and especially its preconditions and impediments. Debt restructuring is a process where an insolvent private individual pays his or her debts according to a planned payment scheme. After the payment scheme has been carried out, the insolvent is released from the rest of his or her debts. In addition, the thesis also shortly explains the underlying factors of incurring of a debt and outlines the process of debt restructuring.

The subject of the thesis was chosen because of its topicality. The thesis is a juridical research where the current problem is solved by referring to the law and other official sources of legislation.

There are several reasons for over-indebteness. If the preconditions for debt restructuring are fulfilled and no impediments exist, the debt restructuring process will be initiated. An insolvent person can be granted debt restructuring in spite of possible impediments, if there are substantial reasons for it. The greatest importance is in the insolvent's actions to pay off the debt, the time that has passed since the debt was incurred, the insolvent's other circumstances and the significance of debt restructuring to the insolvent and creditors.

Language
Finnish

Pages 63

Keywords

debt restructuring, debtor, insolvency, substantial reasons

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Yksityishenkilön velkajärjestelyn pääpiirteet	7
3	Velkaantumisen taustatekijät	10
3.1	Talouden hallinta ja ylivelkaantuminen	11
3.2	Vallitseva taloustilanne	12
3.3	Kuluttajaluotot ja pikaluotot	13
3.4	Muita syitä velkaantumiselle	15
4	Velkajärjestelyn edellytykset	16
4.1	Velallinen	16
4.2	Maksukyvyttömyys	17
4.3	Sosiaalinen suorituseste	20
4.4	Painavat perusteet velkajärjestelylle	23
5	Velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä	24
6	Velkajärjestelyn esteet	27
6.1	Rikokseen perustuva velkaantuminen	27
6.2	Rikosepäily	29
6.3	Keinottelunluonteinen elinkeinotoiminta	30
6.4	Taloudellisen aseman sopimaton heikentäminen	33
6.5	Velallisen vilpillinen käyttäytyminen ulosottomenettelyssä	36
6.6	Virheellisten tietojen antaminen velkojille	37
6.7	Piittaamaton ja vastuuton velkaantuminen	39
6.8	Luotonantajan toiminta	45
6.9	Velkajärjestelyyn liittyvien velvollisuuksien laiminlyönti	47
6.10	Ennakoitu maksuohjelman noudattamatta jättäminen	48
6.11	Aikaisempi velkajärjestely	49
6.12	Yksityishenkilöiden väliset velat	50
7	Velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta	50
7.1	Velkaantumisesta kulunut aika	51
7.2	Velallisen toimet velkojen maksamiseksi ja muut olosuhteet	53
7.3	Velkajärjestelyn merkitys velalliselle ja velkojille	55
8	Pohdinta	57
	Lähteet	61

Lyhenteet

ElatusL	Laki lapsen elatuksesta 704/1975
HE	Hallituksen esitys
HHO	Helsingin hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KotikuntaL	Kotikuntalaki 201/1994
KSL	Kuluttajansuojalaki 38/1978
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
OMn A	Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 322/2001
RHO	Rovaniemen hovioikeus
UK	Ulosottoakaari 705/2007
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993
VNL	Laki talous- ja velkaneuvonnasta 713/2000

1 Johdanto

Yksityishenkilön velkajärjestely on menettely, jossa maksukyvytön luonnollinen henkilö maksaa velkojaan hänelle laaditun määräaikaisen maksuohjelman mukaisesti. Maksuohjelman toteuduttua velallinen vapautuu jäljellä olevista veloistaan. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 28.) Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993, myöhemmin VJL) tuli voimaan 8.2.1993. Sen taustalla olivat 1980- ja 1990-luvun taitteen taloudellisen laman aiheuttamat kotitalouksien velkaongelmat. Kotitalouksien velkaantuminen oli kasvanut merkittävästi 1980-luvulla ja laman aikana työttömyys, konkurssit, asuntojen hintojen lasku sekä takaukset johtivat velkaongelmien yleistymiseen/lisääntymiseen. (HE183/1992 vp, 4; Koulun, Havansi, Korkea-aho, Lindfors & Niemi 2009, 865.)

Mediassa on viime vuosina uutisoitu tasaisin väliajoin lomautuksista ja työpaikkojen irtisanomisista. Yllättävään elämäntilanteen muutokseen ei välttämättä olla varauduttu, jolloin yksilön talouden tasapaino voi joutua koetukselle ja maksamattomia laskuja voi alkaa kasaantua. Erityisesti ikääntyvien jäädessä työttömäksi heidän voi olla vaikeaa päästä takaisin työelämään ja velkaongelmia voi alkaa syntyä. Myöskään sairautta ei voi aina etukäteen ennustaa. On tärkeää, että on olemassa menettely, jolla viime kädessä voidaan vapauttaa henkilö ylivoimaisesta velkataakastaan. Velkajärjestelylle on siis aina paikkansa oikeuskäytännössä.

Tämä opinnäytetyö käsittelee yksityishenkilön velkajärjestelyä ja erityisesti sen edellytyksiä ja esteitä. Lisäksi käyn lyhyesti läpi velkaantumisen taustatekijöitä. Opinnäytetyöni ulkopuolelle jäävät elinkeinotoimintaa harjoittavaa velallista koskevat erityissäännökset, sillä keskityn velkajärjestelyn edellytyksiin ja esteisiin muiden kuin elinkeinonharjoittajien osalta. Valitsin opinnäytetyön aiheeksi yksityishenkilön velkajärjestelyn muun muassa sen mielenkiintoisuuden ja ajankohtaisuuden vuoksi.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytin lainopillista tutkimusmenetelmää. Lainopillisen tutkimusmenetelmän tarkoitus on selvittää voimassa olevan oikeu-

den sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainoppi eli oikeusdogmatiikka perustuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin, joita käytetään etusija ja käyttöjärjestyssääntöjen mukaisessa järjestyksessä. Lainoppi on keskeisimmillään oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja niiden sisällön tulkintaa. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20.)

Oikeuslähteillä tarkoitetaan lähteitä, jotka sisältävät tietoa oikeuden sisällöstä. Tärkeimmät oikeuslähteet lainopin näkökulmasta ovat lait ja muut säädökset. Apuna säädösten tulkinnassa voidaan käyttää niiden valmisteluaineistoa, oikeustapauksia sekä oikeuskirjallisuutta. Oikeuslähteet voidaan niiden velvoittavuuden mukaan jakaa kolmeen ryhmään. Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat laki ja maan tapa. Heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluvat lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinratkaisut. Sallittuihin oikeuslähteisiin luetaan oikeustiede, arvot ja arvostukset sekä oikeushistorialliset, oikeusvertailevat ja reaaliset argumentit. (Husa ym. 2008, 32–33.)

Tämä opinnäytetyö perustuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin ja aiheeseen liittyviin tutkimuksiin. Työssä mukana olevat oikeustapaukset ovat havainnollistamassa lain tulkintaa ja sen toimintaa käytännössä, sillä tulkintakäytännöstä on mahdotonta saada tietoa pelkästään säädösteksteistä tai lainvalmisteluaineistosta (Husa ym. 2008, 28).

2 Yksityishenkilön velkajärjestelyn pääpiirteet

Velkajärjestelyn tarkoituksena on korjata maksukyvyttömän yksityishenkilön taloudellinen tilanne ja ratkaista hänen velkaongelmansa (VJL 1.1 §). Velkaongelmien ratkaisemiseksi edellytetään, että velallisen kaikki velat järjestellään samanaikaisesti. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velallisen kaikki ennen velkajärjestelyn alkamista syntyneet velat mukaan lukien vakuusvelat (VJL 3 § 3 k). Saatavan ei tarvitse olla erääntynyt kuuluakseen velkajärjestelyn piiriin (HE 183/1992 vp, 23).

Käräjäoikeuksissa käsiteltävistä velkajärjestelyhakemuksista lähes 90 prosenttia on talous- ja velkaneuvojen valmistelemia (Muttilainen 2007, 6). Yksi talous- ja velkaneuvonnan tehtävistä on avustaa velallista velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa sekä velkajärjestelyhakemuksen ja muiden yksityishenkilön velkajärjestelyn edellyttämien selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa (VNL 1 § 4 k).

Ennen virallisen velkajärjestelyn hakemista velallisen on käytävä neuvotteluja velkojensa kanssa sovintoratkaisun löytämiseksi, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Tilanteessa, jossa velallisen maksukyky on vähäinen, velkojen lukumäärä on suuri tai velkojat ovat tuntemattomia neuvotteluja ei tarvitse käydä. Velkojan tulee myös osaltaan myötävaikuttaa sovinnon syntymiseen. (VJL 11 §.) Jos sovintoneuvottelut epäonnistuvat, velallinen voi hakea virallista velkajärjestelyä. Velkajärjestely tulee vireille velallisen hakemuksesta ja sitä voivat hakea yksittäisen velallisen lisäksi aviopuolisot, yhteisvastuulliset kanssavelalliset sekä velallinen ja takaaja yhdessä (VJL 8 §). Velkajärjestely voi käynnistyä vain velallisen omasta hakemuksesta (Koskelo & Lehtimäki 1997, 29). Velkajärjestelyä haetaan toimittamalla velkajärjestelyhakemus velallisen yleisenä oikeuspaikkana toimivan tuomioistuimen kansliaan (VJL 49.3 §). Hakemuksen tulee olla määrämuotoinen ja perustua oikeusministeriön antamaan kaavaan (VJL 50 §; VJL 39 §). Jotta hakija pääsisi velkajärjestelyn piiriin, on velkajärjestelyn edellytysten täyttyvä, eikä velkajärjestelylle saa olla estettä.

Velkajärjestelyn alkamisella tarkoitetaan ajankohtaa, jona tuomioistuin on tehnyt päätöksen velkajärjestelyn alkamisesta (VJL 3 § 1 k). Silloin alkavat myös velkajärjestelyn oikeusvaikutukset. Tällöin voimaan tulevat maksu-, vakuudenasettamis-, perintä-, ulosmittaus- ja täytäntöönpanokiello. Lisäksi viivästyskoron kertyminen velkajärjestelyn piiriin kuuluvista veloista lakkaa (VJL 16 §). Kyseisillä oikeusvaikutuksilla halutaan rauhoittaa velallisen tilanne siihen saakka, kunnes velalliselle on laadittu ja vahvistettu maksuohjelma (Uitto 2010, 18).

Velkajärjestelyssä velkojen maksamiseen käytetään hyväksi velallisen varallisuutta ja maksukykyä niin kauan kuin vahvistettu maksuohjelma kestää. Velallinen saa säilyttää velkajärjestelyssä vain perusturvaan kuuluvan omaisuuden.

Mikäli velallisella on muuta omaisuutta, se tulee realisoida ja käyttää velkajärjestelyn piirissä olevien velkojen maksuun. (Uitto 2010, 18.)

Maksuohjelma määrittelee yksityiskohtaisesti ajankohdan ja suorituksen suuruuden, jonka velallinen on velvollinen suorittamaan kullekin velkojalle (Koulu 2004, 158). Velallisen maksuvelvollisuus määräytyy hänelle tehtävän maksuvaralaskelman mukaan ja samalla se määrittää velallisen maksukyvyn. (Uitto 2010, 19.) Maksuvaraa arvioitaessa huomioon otetaan kaikki velallisen tulot sekä hänen välttämättömät elinkustannuksensa (OMn A 322/2001, 1–2 §). Mikäli maksuvaralaskelma on positiivinen, merkitsee se, että velallinen kykenee maksamaan velkajärjestelyveloista osan velkojille. Tällöin maksuohjelma tehdään sellaiseksi, että maksuvelvollisuutta pienennetään niin, että maksuvara riittää kattamaan alennetun velan määrän. Jos taas maksuvaralaskelma on negatiivinen, velalliselta puuttuu maksukyky kokonaan. Tällöin velalliselle laaditaan nolamaksuohjelma, jonka seurauksena velallisella ei ole lainkaan maksuvelvollisuutta. (Uitto 2010, 19.)

Tavallisten velkojen kohdalla maksuohjelman kesto on kolme vuotta (VJL 30.1 §). Mikäli velallisella on omistusasunto ja hän säilyttää sen velkajärjestelyssä, voi maksuohjelman kesto olla pidempi, mutta enintään 10 vuotta (VJL 30.2 §). Jos velallisen maksuvelvollisuus on maksuohjelmassa poistettu kokonaan tai velkajärjestely myönnetään esteestä huolimatta, maksuohjelman kesto on viisi vuotta (VJL 30.3 §). Maksuohjelman kesto on kuitenkin mahdollista jatkaa sen tavallisten velkojen osalta päättymisen jälkeen enintään kaksi vuotta, mikäli velkojana on yksityishenkilö, ja hän sitä vaatii (VJL 31 a.1 §).

Velkajärjestelyssä voidaan määrätä selvittäjä, jos se on tarpeen velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden rahaksimuuton vuoksi tai muulla perusteella. Selvittäjän määrää tuomioistuin velkajärjestelyn aloittamisesta päätettäessä. (VJL 64.1–2 §.)

Kun maksuohjelmaehdotus on saatu laadittua, tuomioistuin joko hylkää ehdotuksen tai vahvistaa sen maksuohjelmaksi (Koulu 2004, 158). Vahvistettu maksuohjelma korvaa veloilla aiemmin olleet sopimusehdot (VJL 40.1 §). Kun mak-

suohjelma on vahvistettu, tulee velallisen noudattaa sitä ja siinä määrättyjä ehtoja. Velallisen kuuluu huolehtia maksusuorituksista velkojille maksuohjelman mukaisesti. (Uitto 2010, 19.) Mikäli velallinen parantaa maksuohjelman aikana maksukykyään esimerkiksi saamalla töitä, perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, on velallinen velvollinen suorittamaan osan parantuneesta maksukyvystään velkojille (VJL 35 a §; Uitto 2010, 226–227).

Kun velallinen on suorittanut maksusuoritukset ja maksuohjelman kesto-aika on kulunut loppuun, hän vapautuu veloistaan, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamista ja jotka kuuluvat maksuohjelmaan (Uitto 2010, 19; Koulu 2004, 158). Mikäli velallinen laiminlyö maksuohjelman noudattamista, voi velkoja hakea maksuohjelman raukeamista, mikäli VJL 42.4 §:n mukaiset edellytykset täyttyvät. Jos maksuohjelma raukeaa, on velkojilla oikeus vaatia maksua saatavistaan niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. (Uitto 2010, 246–252.) Tässä tilanteessa velkojen anteeksiantoa ei siis tapahdu.

3 Velkaantumisen taustatekijät

Velkaongelmat johtuvat harvoin vain yhdestä tekijästä. Ongelmien taustalla on usein monia eri syitä ja niiden kasautuminen on yleistä. Suurikaan velkaantuminen ei kuitenkaan tarkoita, että henkilöllä olisi velkaongelmia tai niitä olisi tulossa. Toisaalta pienikin velka voi muodostua suureksi ongelmaksi. Ongelmia velkojen kanssa voi muodostua, jos elinolot yllättäen muuttuvat esimerkiksi työttömyyden, sairastumisen tai avioeron vuoksi. Näiden lisäksi velallisen taloutta voivat kuormittaa myös muut tekijät, kuten esimerkiksi yksinhuoltajuus, peliriippuvuus tai päihdeongelma. (Rantala & Tarkkala 2009, 19; Valkama & Muttilainen 2008, 61.) Muttilaisen (2007, 21) mukaan velalliset ilmoittavat velkajärjestelyyn hakemisen syyksi useimmiten sekä yllättäviä elämäntilanteen muutoksia, että muita perusteita. Ensisijaisista hakusyistä yleisin on epäonnistunut yritystoiminta, mutta myös työhön tai sairauteen liittyvät syyt ovat tavallisia.

Muttilaisen (2007, 19) tutkimuksen mukaan palkansaajia on entistä vähemmän velkajärjestelyä hakevien velallisten joukossa. Työttömien ja eläkeläisten osuus velallisten joukossa on vastaavasti lisääntynyt. Henkilön itsensä harjoittama yritystoiminta on pysynyt 1990-luvulta 2000-luvulle jokseenkin yhtä yleisenä. Muut sidokset yritystoimintaan ovat kuitenkin nykyisin vähentyneet.

3.1 Talouden hallinta ja ylivelkaantuminen

Velkaongelma voi syntyä esimerkiksi huolimattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai huonosta taloudenhoidosta. Velkaantumisen taustalla voi olla yleistä elämänhallinnan puutetta, perustietojen puutetta taloudenhallinnan perusteista ja osaamattomuutta hankkia sitä tai mielenterveysongelmia. (Rantala & Tarkkala 2009, 10.) Muttilaisen (2007, 21) tutkimuksen mukaan useampi kuin joka toinen velkajärjestelyn saaneista velallisista on saanut vain perusasteen koulutuksen. Myös yli varojensa kuluttaminen synnyttää velkaongelmia. Yli varojensa kuluttaminen voi liittyä elämäntapaan, jossa kulutustuotteita hankitaan yli tarpeen tai köyhistä elinoloista, joissa käytettävissä olevilla tuloilla on vaikeaa selvitä arjen kannalta välttämättömistä menoista. Ylikuluttava elämäntapa voi olla liitoksissa myös addiktiiviseen käyttäytymiseen, kuten rahapelaamiseen. (Rantala & Tarkkala 2009, 10.)

Ylivelkaantumisella on erilaisia määritelmiä eri yhteyksissä. Ylivelkaantuneella voidaan tarkoittaa henkilöä, joka ei ole selvinnyt veloistaan sovitulla tavalla ja jolla on vaikeuksia selvitä tavanomaisista menoistaan. Velkaantumisaste muodostuu velkojen ja vuotuisten tulojen suhteesta. Korkea velkaantumisaste lisää ylivelkaantumisriskiä. Suuretkaan velat eivät kuitenkaan välttämättä johda ylivelkaantumiseen tai maksuhäiriömerkintöihin ja monet kotitaloudet selviytyvät suuristakin veloista ilman ongelmia. Tuloilla ja muulla varallisuudella on merkitystä veloista selviämisessä. (Peura-Kapanen, Aalto, Lehtinen & Järvinen 2016, 13;16.)

Kotitalouksien velkaongelmien objektiivisina tunnusmerkkeinä voidaan pitää maksuhäiriömerkintöjä, velkomustuomioita, ulosottorekisterin tietoja sekä erilai-

siin velkajärjestelyihin sitoutumista (Rantala & Tarkkala 2009, 1). Maksuhäiriöisten kuluttajien määrä on noussut ennätyslukemiin. Vuoden 2016 syyskuun lopussa Suomen Asiakastiedon maksuhäiriörekisterissä oli jo 374 200 henkilöä (Suomen Asiakastieto 2016). Vuoden 2015 aikana ulosotossa oli asiakkaana yli 540 000 velallista, joista noin 485 000 oli luonnollisia henkilöitä. Velallisten määrä kasvoi edellisestä vuodesta hieman alle prosentin (Valtakunnanvoudinvirasto 2016, 15). Tilastokeskuksen (2016d) mukaan ulosottovelallisia oli 228 000 vuoden 2015 lopussa, joista lähes 93 prosenttia oli luonnollisia henkilöitä.

Tilastokeskuksen (2016c) tilaston mukaan velkajärjestelyhakemuksia on jätetty käräjäoikeuksiin lain voimaantulovuoden 1993 jälkeen vuoden 2015 loppuun mennessä yhteensä yli 121 000. Hakemusten määrä oli suurimmillaan lain voimaantulon jälkeisinä vuosina. 2000-luvun puolella hakemusten määrä on pysynyt suhteellisen tasaisena. 2000-luvulla hakemuksia jätettiin eniten vuosina 2003–2005, minkä jälkeen hakemusten määrä laski, ja on ollut kasvussa vuodesta 2009 lähtien. Vuonna 2015 käräjäoikeuksiin jätettiin 4274 velkajärjestelyhakemusta. Hakemuksia jätettiin 0,8 prosenttia enemmän kuin vuonna 2014. Hakemusten 2009 vuodesta alkanut kasvu tasaantui vuonna 2015. (Tilastokeskus 2016a.) Tilastokeskuksen mukaan tammi-syyskuussa 2016 käräjäoikeuksiin jätettiin 3132 yksityishenkilön velkajärjestelyhakemusta, mikä oli 1,8 prosenttia enemmän kuin vastaavana ajankohtana edeltävänä vuonna (Tilastokeskus 2016b).

3.2 Vallitseva taloustilanne

Velkaongelmiin vaikuttaa myös vallitseva taloustilanne. Se, eletäänkö vakaata, kehittyvää vai kriisiytynyttä aikaa heijastuu eri väestöryhmien velkaongelmien syvyyteen ja luonteeseen. Rahoituspalveluja koskevan sääntelyn purkamisen seurauksena yhä laajemmalla ihmisjoukolla on mahdollista saada luottoa, jolloin helpomman lainansaannin seurauksena yhä suurempi ihmisjoukko on haavoittuvainen maksuhäiriöille talouden kääntyessä laskuun (Niemi 2012, 287). Taloudellisen tilanteen heiketessä ja työllisyyden vähetessä monien on yhä vaikeampi selvittää veloistaan etenkin, jos tätä on edeltänyt hyvä taloudellinen kehitys

ja sen myötä velkaantumisasasteen nousu. Tämän seurauksena pankit saattavat kiristää lainanantoa yrityksille, mikä voi lisätä lomautusten ja irtisanomisien määrää. Ongelmat taloudessa heijastuvat myös asuntomarkkinoihin, mikäli pankit kiristävät vakuusarvojen laskiessa lainaehtojaan ja asuntojen hinnat laskevat. Tällöin asuntoa on vaikeaa saada myytyä tai se joudutaan myymään alihinnalla, jolloin myyntihinta ei välttämättä riitä velan maksamiseen. Huonossa taloustilanteessa myös sosiaalimenoihin kohdistuu sekä kasvu- että leikkauspaineita. (Rantala & Tarkkala 2009, 11.)

Velkajärjestelylain tavoitteena oli auttaa 1990-luvun laman seurauksena ylivelkaantuneita selviytymään velkataakastaan. Erityisesti monet toisen velasta takauksen antaneet sekä yrittäjät joutuivat talouslaman ja massatyöttömyyden johdosta suuriin talousvaikeuksiin. (HE 83/2014 vp, 4.) Laman seurauksena monien velkaongelman taustalla oli yritystoiminnan kaatuminen tai jääminen kahden asunnon loukkuun (Rantala & Tarkkala 2009, 10).

Kansantalous elpyi laman jälkeen, jolloin alkoi talouskasvun kausi, kunnes syksyllä 2008 puhjennut finanssikriisi seurauksena Suomen talous siirtyi syvään taantumaa (Rantala & Tarkkala 2009, 3; Freystätter & Mattila 2011, 4). Kriisin seurauksena rahoituksen saatavuus vaikeutui ja sen ehdot kiristyivät yleisesti, mikä vaikutti erityisesti monien yritysten toimintaan. Samalla kansainvälinen kauppa supistui voimakkaasti, joka taas vaikeutti vientiä ulkomaille. Vientikäynnän supistuminen vähensi teollisuustuotantoa ja teollista tuotantoa on siirtynyt Suomesta ja muista kehittyneistä maista kehittyviin maihin. Uhkana on, että monia taantumien seurauksena Suomessa supistettuja ja alas ajettuja toimintoja ei enää käynnistetä uudelleen. (Freystätter & Mattila 2011, 4-5; 47.) Tämä osaltaan hankaloittaa työttömien uudelleen työllistymistä.

3.3 Kuluttajaluotot ja pikaluotot

Nyky-yhteiskuntaa voidaan luonnehtia luottoyhteiskunnaksi, jossa kansalaiset ja yrittäjät käyttävät luottoja laajasti. Luottoja markkinoidaan osin voimakkaasti ja perintä on tehokasta. Yhteiskunnan luottomekanismien muutoksilla on selvästi

vaikutusta myös kansalaisten velkaantumiseen. (HE 83/2014 vp, 12) Usein myös velkaongelmat kytketään erilaisiin kuluttajaluottoihin ja erityisesti niiden huolettomaan käyttöön (Peura-Kapanen ym. 2016, 17).

KSL 7:1 §:n mukaan kuluttajaluotolla tarkoitetaan luottoa, jonka elinkeinoharjoittaja sopimuksen mukaan myöntää tai lupaa myöntää kuluttajalle lainana, maksunlykkäyksenä tai muuna vastaavana taloudellisena järjestelyinä. Pikaluotolla tarkoitetaan summaltaan pientä, lyhytaikaista, internetissä tai tekstiviestillä tehtävän lainahakemuksen perusteella myönnettävää vakuudetonta kulutusluottoa (HE 78/2012 vp, 4). Tulotasolla on vaikutusta siihen, otetaanko pikaluottoa vai kuluttajaluottoa (Kaartinen & Lähteenmaa 2006, 44).

Finanssialan keskusliiton (2015) vuotuisen selvityksen mukaan 39 prosentilla suomalaisista oli vuonna 2015 kulutusluottoa. Nousua edellisestä vuodesta oli neljä prosenttia. Tutkimuksen mukaan 1,8 prosenttia suomalaisista kertoo ottaneensa pikaluottoa. Keskimääräistä suurempi osuus pikaluottoa ottaneista on 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Heistä 4,7 prosenttia kertoo ottaneensa pikaluottoa. (Finanssialan keskusliitto 2015, 19).

Vakuudettomat tavalliset velat muodostavat nykyisin yhä suuremman osan velkajärjestelyä hakevien veloista (Muttalainen 2007, 19). Valkaman (2011, 9;12) oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle tekemän selvityksen mukaan velkajärjestelyä haetaan useimmiten maksamattomien laskujen ja kulutusluottojen järjestelmiseen. Nykyisin yli puolella talous- ja velkaneuvonnan asiakkaina olevista velallisista pääosa velkamäärästä koostuu kuluttajaluotoista, vipeistä ja maksamattomista laskuista. Yritys- ja takausvelallisten määrä on vähentynyt merkittävästi 2000-luvulla. Muttilaisen (2007, 19) mukaan takausvelallisten osuus on puolittunut vuodesta 1997. Myös takausvelkojen rahamäärä on vähentynyt vieläkin enemmän.

Pikaluottoa suosivat erityisesti ne, joiden tulot eivät kata heidän menojaan ja tilannetta tasapainottaakseen he päätyvät ottamaan ylimääräistä lainaa menojensa kattamiseen (Finanssialan keskusliitto 2015, 19). Kaartisen ja Lähteenmaan (2006, 43–47) kyselytutkimuksessa kävi ilmi, että pikaluottoja ottavat eri-

tyisesti työttömät, huonotuloiset sekä työmarkkinoiden marginaalissa olevat, kuten esimerkiksi varusmiehet, kotiäidit ja sairauslomalla olevat. Lisäksi perhetilannetta katsottaessa yksinhuoltajille vaikutti kasaantuvan muita enemmän pikaluottoja. Korkeammassa tuloluokassa otetaan pikaluoton sijaan tyypillisemmin muuta kuluttajaluottoa.

Pikaluottoa käytetään Kaartisen ja Lähteenmaan (2006, 39–40; 47) tutkimuksen mukaan juhlimiseen ja nautintoaineisiin ja noin kolmasosa tutkimukseen vastanneista kertoi tehneensä ainakin joskus päätöksen lainan ottamisesta enemmän tai vähemmän humalassa. Vähäosaiset turvautuvat pikaluottoon myös peruselinkustannuksista, kuten vuokrasta tai puhelinlaskusta, selvittääkseen. Sitä otetaan myös vanhojen velkojen ja niiden korkojen takaisinmaksuun. Pikaluoton ottamisesta voi myös tulla tapa. Kaartisen ja Lähteenmaan tutkimuksen mukaan noin kolmasosa pikaluottoa joskus käyttäneestä oli ottanut pikaluottoa vähintään kuusi kertaa. Esimerkiksi velkajärjestelyä hakevilla asiakkailla on keskimäärin 18 velkasuhdetta ja velan määrä on keskimäärin 39 000 euroa (Valkama 2011, 9).

3.4 Muita syitä velkaantumiselle

Rantalan ja Tarkkalan (2009, 79–81) tutkimuksen mukaan osalla velkaongelmiinsa apua hakevilla esiintyy masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta, mutta myös vakavampia mielenterveysongelmia, kuten skitsofreniaa esiintyy. Joukosta löytyy myös maanisdepressiivisiä ja heidän osuutensa velkaneuvonnan asiakkaina koetaan lisääntyneen. Maaninen vaihe edistää nopeaa velkaantumista, jonka jälkeisessä masennusvaiheessa velallisella ei ole voimia huolehtia tilanteestaan. Mielenterveysongelmaiset voivat olla myös huomattavasti alttiimpia ottamaan pikavippejä ja kuluttajaluottoja.

Noin 40 prosenttia suomalaisista elää ilman säästöjä (Finanssialan keskusliitto 2015, 10). Pienituloisilla on suuri riski ylivelkaantua, sillä heillä on vähiten joustoa taloudessa tilanteessa, jossa tulot ja menot äkillisesti muuttuvat (Peura-Kapanen ym. 2016, 19). Kuluttajien taloutta heikentää eniten palkkatulojen yllät-

tävä ja merkittävä pieneneminen tai loppuminen. Tällöin työttömyysturva ei useinkaan yllä palkkatulojen tasolle, jolloin velkaongelmien kasautumisen todennäköisyys kasvaa, jos menoja ei saada sopeutettua alentuneelle tulotasolle (Peura-Kapanen ym. 2016, 18.)

Rantala ja Tarkkala (2009, 72–73) haastattelivat tutkimukseensa kotitalouksien velkaongelmista kahdeksaa talous- ja velkaneuvojaa kuudelta eri paikkakunnalta. Monilla haastatelluista oli ollut asiakkaita samasta perheestä toisinaan kahdesta ja joskus jopa kolmesta sukupolvesta. Vanhemmat välittävät mallia taloudenhoidosta, jolloin myös negatiiviset rahankäyttömallit siirtyvät seuraavalle sukupolvelle. Toisinaan lainaa on otettu myös lapsen nimissä, jolloin velkaongelma siirtyy sukupolvelta toiselle ilman, että lapsella olisi siihen itse mahdollisuutta vaikuttaa.

4 Velkajärjestelyn edellytykset

Päästäkseen velkajärjestelyn piiriin velallisen on ensin täytettävä velkajärjestelylle asetetut edellytykset. Yleisenä edellytyksenä on, että velallinen on maksukyvytön. Tämän lisäksi velallisen maksukyvyyn heikentymisen tulee johtua muusta kuin velallisen itsensä aiheuttamasta syystä tai velkajärjestelylle tulee muuten olla painavat perusteet velallisen maksukyvyyn ja velkojen määrän välillä vallitseva epätasapaino huomioon ottaen.

4.1 Velallinen

Velkajärjestely voidaan myöntää yksityishenkilölle, jolla on kotipaikka Suomessa (VJL 2.1 §). Kotipaikalla tarkoitetaan sitä, että velallinen asuu Suomessa ja hänellä on täällä hänen varsinainen asuntonsa ja kotinsa. Velallisen kansalaisuudella ei ole merkitystä. (HE 183/1992 vp, 39.) Tämä mahdollistaa velkajärjestelyn myöntämisen myös Suomessa asuvalle ulkomaalaiselle. Lyhyt oleskelu

Suomessa ei kuitenkaan riitä tekemään Suomesta henkilön kotipaikkaa. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 35).

Vaikka velallinen työskentelisi osan vuodesta ulkomailla, mutta hänen kotinsa olisi Suomessa, ei ulkomailla työskentely toimi esteenä velkajärjestelyn myöntämiselle (Uitto 2010, 25–26). Kuitenkin, jos henkilö muuttaa ulkomaille asumaan vuotta pidemmäksi ajaksi, hänellä ei ole enää kotikuntaa Suomessa eikä velkajärjestelyä voida myöntää. Toisaalta, mikäli henkilöllä on kiinteämpi yhteys Suomeen elinolosuhteidensa perusteella kuin ulkomaiseen asuinmaahansa, kotikunta voi kuitenkin säilyä Suomessa. (Kotikuntal 5.1 §.)

Velallisen täysi- tai vajaavaltaisuudella ei ole merkitystä velkajärjestelyn myöntämisen kannalta (Koskelo & Lehtimäki 1997, 35). Velkajärjestely voidaan siis myöntää myös alaikäiselle, mikäli velkajärjestelyn edellytykset täyttyvät ja sille ei ole laissa tarkoitettua estettä. Velallinen ei kuitenkaan saa olla konkurssissa (Uitto 2010, 25).

4.2 Maksukyvyttömyys

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan VJL 3.1 § 2 k:n mukaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Arvioitaessa velallisen kykyä selvitä veloistaan aiheutuvista menoista, otetaan huomioon VJL 4 §:ssä säädetyt määräykset maksukyyn arvioinnista. Ensinnäkin velallisen maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon kaikki velallisen varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat (VJL 4.1 § 1 k; HE 183/1992 vp, 42). Toiseksi huomioon on otettava velallisen tulot sekä hänen ansaintamahdollisuutensa huomioiden hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet (VJL 4.1 § 2 k). Lisäksi huomioon otetaan velallisen välttämättömät elinkustannukset, elatusvelvollisuus sekä muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat (VJL 4.1 § 3–5 k). Merkitystä on sekä käytettävissä olevilla että saatavissa olevilla varoilla. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota velallisen kykyyn maksaa erääntyneitä velkoja, kuin myös siihen, kykeneekö hän maksamaan myöhemmin erääntyviä velkoja. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 38.)

Velkajärjestelyssä velallisen tulee aina käyttää kaikki muu kuin perusturvaansa kuuluva vaarallisuus velkojen maksuun. Perusturvaan kuuluvaa varallisuutta ovat velallisen omistusasunto, hänen ja hänen perheensä kohtuullinen asuntoir-
taimisto ja kohtuullisen tarpeen mukaiset henkilökohtaiset tavarat sekä työväli-
neet ja niihin rinnastettavat esineet, joita velallinen tarvitsee toimeentulonsa tur-
vaamiseen. (VJL 5.2 §.) Jos perusturvaan kuulumattomat varat kattavat velalli-
sen velat, ja varallisuus voidaan suhteellisen lyhyessä ajassa muuttaa rahaksi,
katsotaan velallisen olevan kykenevä maksamaan velkansa omaisuuden rahak-
si muuttamisesta saaduilla varoilla eikä hän tällöin ole maksukyvytön. Kuitenkin,
jos omaisuuden laadun vuoksi realisointi kestäisi kauan, voidaan velkajärjestely
myöntää. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 40.)

Velallisen on käytettävä kaikki ne tulot, joita hän ei tarvitse välttämättömiin elin-
kustannuksiinsa ja elatusvelvollisuudesta aiheutuviin menoihinsa velkojensa
suorittamiseen (VJL 5.1 §). Merkitystä ei ole sillä, onko tulo veronalaista tai voi-
daanko tuloja ulosmitata. Velallisen tuloja ovat säännöllisen palkan lisäksi palk-
kiot sekä muut rahana suoritettavat etuudet. Velallisen työstään saamat kulu-
korvaukset tai etuudet voivat olla tuloja vain, jos ne ovat suuremmat kuin todel-
liset menot. Velallisen tuloa ovat myös tulon menetyksen korvaamiseksi suori-
tettavat etuudet, kuten työttömyyskorvaus, työttömyyskassa-avustus tai päivä-
raha. Myös eläke luetaan velallisen tuloksi. Elinkeinotuloksi luetaan elin-
keinotoimintaa harjoittavan velallisen kaikki toiminnassa rahana tai rahanarvoi-
sena etuutena saamat tulot, joista on vähennetty tulon hankkimisesta tai säilyt-
tämisestä aiheutuneet menot ja menetykset vastaavassa laajuudessa kuin elin-
keinotulon verottamisesta annetussa laissa säädetään. Erilaiset sosiaaliset
etuudet ja avustukset, kuten opintoraha, asumistuki tai lapsen kotihoidon tuki,
otetaan huomioon velallisen tuloina, mikäli niillä on tosiasiallista vaikutusta ve-
lallisen maksukykyyn. Sen sijaan taloudellisesti vähämerkitykselliset avustukset,
kuten äitiysavustus, eivät vaikuta velallisen taloudelliseen asemaan siinä mää-
rin, että niitä huomioitaisiin velallisen tuloina. (HE 183/1992 vp, 42.)

Velallisen olemassa olevien tulojen lisäksi tämän maksukykyä arvioitaessa ote-
taan huomioon hänen ansaintamahdollisuutensa. Niillä tarkoitetaan sekä uusia

toimia, joita voidaan edellyttää tulojen saamiseksi, että toimia nykyisen tulotason säilyttämiseksi. Ansaintamahdollisuuksiin vaikuttavat velallisen iän ja työkyvyn lisäksi muut olosuhteet, kuten tämän koulutus ja työkokemus sekä erityisesti käytettävissä olevat mahdollisuudet tulojen hankkimiseen. Opiskelijalta voidaan edellyttää töihin menemistä ja osa-aikaista työtä tekevältä siirtymistä kokopäivätyöhön. Velallisella ei ole myöskään oikeutta ilman perustetta vaihtaa työtään tai ammattiaan huomommin palkattuun työhön tai ammattiin. Velalliselta voidaan myös edellyttää, että hän säilyttää sivutyönsä ja tekee mahdollisuuksien mukaan ylitoitakin, jollei sellaisesta luopuminen ole perusteltua. Velallinen voidaan myös velvoittaa hakemaan sellaisia etuuksia ja avustuksia, joihin hän on oikeutettu. (HE 183/1992 vp, 42.)

Velallisen maksukykyä arvioitaessa otetaan huomioon myös velallisen välttämättömät elinkustannukset, kuten asumismenot sekä jokapäiväisen toimeentulon turvaamiseen tarvittavat varat. Asumismenoihin kuuluvat vuokran tai yhtiövastikkeen lisäksi muun muassa tarpeelliset energiamenot sekä koti- ja palovaikutusmaksut. Asumismenot otetaan velkajärjestelyssä huomioon todellisen suuruusina. Velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa varten tarvittavan rahamäärän suuruus harkitaan aina tapauskohtaisesti ottaen huomioon velallisen ja hänen perheensä yksilölliset tarpeet. (HE 183/1992 vp, 43.) Yhtenäiset periaatteet velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa varten tarvittavan rahamäärän laskemisesta on määritelty oikeusministeriön asetuksessa velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä (322/2001).

Velallisen maksukykyyn vaikuttaa myös velallisen mahdollinen elatusvelvollisuus. Avioliitossa oleva velallinen on avioliittolain (234/1929) 46 §:n mukaan velvollinen ottamaan osaa toisen puolison elatukseen. Avioliitossa olevilla ei samanlaista elatusvelvollisuutta ole, joten lähtökohtana voidaan myös velkajärjestelyssä pitää sitä, että molemmat puoliset osallistuvat yhteisiin menoihin yhtä suurilla osuuksilla (KKO 2003:52). Lapsen kohdalla elatusvelvollisia ovat hänen vanhempansa. Vanhemmat vastaavat elatuksesta kykynsä mukaan. (ElatusL 2 §.) Elatusvelvollisuuteen sisältyy lapselle tai puolisolle maksettava elatusapu (ElatusL 4 §; AL 46 §). Elatusapu otetaan huomioon sen suuruusena kuin velallinen on sitä velvollinen maksamaan. Velalliselta voidaan kuitenkin tarvittaessa

edellyttää, että hän käyttää hyväkseen mahdollisuutensa saada elatusavun määrä alennetuksi. (HE 183/1992 vp, 44.)

Velallisen maksukykyä arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös muut seikat edellä mainittujen lisäksi, jos niillä on merkitystä velallisen maksukykyä arvioitaessa. Tällainen tilanne voi olla kyseessä silloin, kun velallinen asuu samassa taloudessa henkilöiden kanssa, joiden voidaan edellyttää osallistuvan osaltaan asumis- ja muihin yhteisiin elinkustannuksiin, mutta joiden osuudesta velallinen on huolehtinut. Näitä henkilöitä voivat olla esimerkiksi avopuoliso tai täysi-ikäinen lapsi. (HE 183/1992 vp, 44–45.)

KKO 1997:166

Velkajärjestelyä hakenut 9-vuotias lapsi A oli velkaantunut vanhempiensa toimenpiteiden johdosta. A:n isä oli tehnyt A:n vanhempien omistamaa kiinteistöä koskevassa pakkohuutokaupassa korkeimman tarjouksen A:n lukuun, maksanut kuudesosan kauppahinnasta, mutta laiminlyönyt jäljellä olevan kauppahinnan suorittamisen.

A oli vailla tuloja ja varallisuutta, jonka seurauksena hänellä ei ollut sillä hetkellä maksukykyä suorittaa velkoja. A:lla olisi mahdollisuus aloittaa työnteko 15-vuotiaana, mutta käytännössä työelämään sijoittaudutaan yleensä ammatillisen koulutuksen jälkeen huomattavasti vanhempana, eikä työpaikan saantia voida pitää varmana. Lisäksi maksamattomille pääomille kertyy koko ajan viivästyskorkoa. Edellä mainittu huomioon ottaen A:n ei katsottu olevan kohtuudella kykenevä parantamaan maksukykyään.

VJL 4.1 § 5 k mukaan velallisen maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon myös muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat, jolloin lapsen maksukykyä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon vanhempien taloudellinen asema. A:n vanhemmat olivat pysyvästi ylivelkaisia, eikä heillä ollut kykyä suorittaa A:n velkoja. Tällöin A:n vanhempien maksukyky ei ollut esteenä velkajärjestelyn myöntämiselle.

Korkein oikeus katsoi, että A oli velkaantunut vanhempiensa toimien johdosta ilman omaa syytään. Velkajärjestelylle katsottiin olevan painavia perusteita, eikä A:n katsottu olevan kohtuudella kykenevän parantamaan maksukykyään. Näin ollen velkajärjestelyn myöntämiselle ei ollut estettä.

4.3 Sosiaalinen suorituseste

VJL 9.1 § 1 k:n mukaan velkajärjestely voidaan myöntää velalliselle, joka on maksukyvytön, jos maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on velallisen maksukyvyyn olennainen heikentyminen *sairauden, työkyvyttömyyden, työttö-*

myyden tai muun olosuhteiden muutoksen vuoksi pääasiassa ilman velallisen omaa syytä. Muutoksen on täytynyt joko yksistään tai pääsyynä aiheuttaa velallisen maksukyvyyn olennaisen heikkenemisen, josta puolestaan on seurannut maksukyvyttömyys (HE 183/1992 vp, 48).

Olosuhteiden muutoksen on täytynyt johtaa velallisen maksukyvyyn olennaiseen heikentymiseen, jonka vuoksi aiemmin maksukykyinen velallinen ei kykene noudattamaan velkojensa ehtojen mukaisia maksuaikatauluja. Velkamäärän on siis alun perin täytynyt olla sellainen, että velallinen olisi olosuhteiden pysyessä muuttumattomana kyennyt suoriutumaan siitä. Olennaisuutta maksukyvyyn heikentymisessä tulee siis tarkastella suhteessa velallisen kykyyn maksaa velkojaan. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 45.)

Sairaus tai työkyvyttömyys voivat jo lyhytaikaisina heikentää maksukykyä olennaisesti. Sairaudesta johtuvat menot voivat huonontaa velallisen maksukykyä olennaisesti, vaikka tämän tulotaso ei vielä olisi merkittävästi alentunutkaan (Koskelo & Lehtimäki 1997, 45). Jos velallinen ei kuitenkaan sairauden tai työkyvyttömyyden johdosta tule maksukyvyttömäksi, ei velkajärjestely tule kysymykseen. (HE 183/1992 vp, 48.)

Sairaudesta johtuva sosiaalinen suorituseste ei rajoitu pelkästään velalliseen itseensä. Myös hänen puolisonsa, lapsensa tai muun velallisen kanssa yhteisessä taloudessa asuvan sairastuminen voi olla lainkohdassa tarkoitettu peruste. Perheen käytössä oleva varallisuus menee tällöin sairastuneen henkilön hoitoon, jolloin maksukyky voi olennaisesti heikentyä. (HE 183/1992 vp, 48; Niemi-Kiesiläinen 1995, 139–140; Uitto 2010, 33–34.)

KKO 2003:71

A:lle oli laiminlyönyt vuokranmaksunsa tilapäisestä maksukyvyttömyydestä johtuen. Hän oli jäänyt työttömäksi ja hänen puolisonsa oli äkillisesti sairastunut.

Korkeimman oikeuden mukaan maksuvaikeuksia, joihin henkilö on joutunut oman tai läheisen sairastumisen taikka muun erityisen seikan vuoksi pääasiallisesti ilman omaa syytään voidaan pitää seikkana, joka on aiheellista ottaa huomioon laiminlyönnin vähäisyyttä koskevassa harkinnassa.

RHO 5.12.2012/1047 S 12/396

Velallinen oli jättänyt maksamatta vapaaehtoisen vakuutuksen vakuutusmaksuja. Maksujen laiminlyönnit johtuivat maksuvaikeuksista, joihin jo entuudestaan heikosti maksukykyinen velallinen oli joutunut tyttärensä yllättävän sairastumisen ja leikkauksista aiheutuneiden lisäkustannusten seurauksena pääasiassa ilman omaa syytään. Velallisella katsottiin olleen sosiaalinen suorituseste.

Velallisen työolosuhteissa voi tapahtua muutoksia ilman, että hänellä olisi mahdollisuuksia vaikuttaa niihin itse. Tavallisimmin työolosuhteiden muutos johtuu yleisen taloudellisen tilanteen heikkenemisestä. Tällöin velallisen työsuhde voidaan irtisanoa tai hänen työmääräänsä vähentää. Myös mahdollisuus ylitöiden tekoon pienenee taloudellisen tilanteen heiketessä. Myös velallisen puolison työttömäksi joutuminen voi heikentää perheen kykyä selvittää maksuvelvoitteistaan. (Uitto 2010, 34; Niemi-Kiesiläinen 1995, 140.)

Edellä mainitut tilanteet voivat johtaa sosiaalisen suoritusesteen syntymiseen. Jos työsuhteen irtisanominen tai purkaminen johtuu velallisen tai muun hänen kanssaan samassa taloudessa asuvan itse aiheuttamasta syystä, ei sosiaalista suoritusestettä synny. (Uitto 2010, 34; Niemi-Kiesiläinen 1995, 140)

Velallisen perhesuhteeseen liittyvä, velallisen menoja lisäävä ja hänen maksukykyään heikentävä muutos voi olla esimerkiksi avioero, jonka seurauksena yksi talous hajoaa kahdeksi (Koskelo & Lehtimäki 1997, 46). Velallisen asumistilanteen muuttuminen voi aiheuttaa tuntuvasti lisämenoja esimerkiksi vuokrasuhteen päättyessä. (HE 183/1992 vp, 48.)

Olosuhteiden muutoksena voidaan pitää myös yleisistä talouspoliittisista syistä johtuvia muutoksia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi korkotason tai veroäyrin nousu. Yksistään tällainen muutos ei yleensä kuitenkaan aiheuta maksukyvyttömyyttä, mutta yhdessä jonkin muun epäedullisen muutoksen voi olennaisesti heikentää velallisen maksukykyä. (HE 183/1992 vp, 48.)

4.4 Painavat perusteet velkajärjestelylle

Velkajärjestely voidaan VJL 9.1 2 k:n mukaan myöntää myös tapauksessa, jossa velallinen on maksukyvytön ja velkajärjestelyyn on muuten painavat perusteet ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn. Maksukyvyttömyyden syyllä ja sillä, johtuuko se velallisen olosuhteissa tapahtuneista muutoksista ei ole merkitystä. Velkajärjestely voisi näin ollen tulla kysymykseen myös tilanteessa, jossa velallinen on arvioinut maksukykynsä alun perin väärin, jollei velkaantumista voida pitää VJL 10 § 7 kohdassa tarkoitettuna. (HE 183/1992 vp, 48.)

Kohtaa sovelletaan erityisesti tapauksissa, joissa velallisen maksukyvyyn ja velkojen välillä vallitsee niin olennainen epäsuhde, ettei velallinen kykene ilman velkajärjestelyä selviytymään veloistaan. Tällaisia maksukykyyn nähden huomattavia velkoja voi olla esimerkiksi entisillä elinkeinonharjoittajilla, jotka ovat joutuneet henkilökohtaiseen vastuuseen veloistaan epäonnistuneen yritystoiminnan päätyttyä. Myös elinkeinonharjoittajan perheenjäsenet tai lähisukulaiset ovat voineet joutua elinkeinonharjoittajan veloista antamansa takaussitoumuksen seurauksena vastuuseen huomattavista veloista. Suuria velkoja voi myös olla niin sanottuun kahden asunnon loukkuun jääneillä asunnonvaihdoksessa epäonnistuneilla. (HE 183/1992 vp, 48–49; Koskelo & Lehtimäki 1997, 50.)

Painavia perusteita velkajärjestelylle on erityisesti silloin, jos havaitaan, ettei velallinen kykene useiden vuosienkaan kuluessa lyhentämään velkaansa kuin osaksi. Tilanteessa, jossa velallinen ei kykene tuloillaan lyhentämään velan pääomaa, vaan hänen suorituksensa menevät luottokustannusten maksamiseen, velkajärjestelyn tarve on ilmeinen. (HE 183/1992 vp, 49.) Velkojen suuruudella ei yksinään ole merkitystä. Velallisen maksuvara ollessa alhainen, voi hän olla maksukyvytön pieneenkin velkaan nähden. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 47.) Jos velallinen kykenee toimeentuloaan vaarantamatta maksamaan suhteellisen lyhyessä ajassa velkaansa käyttämällä tuloistaan ulosmitattavissa olevan osuuden velkojensa maksamiseen, ei velkajärjestelylle yleensä ole tarvetta (HE 183/1992 vp, 49).

5 Velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä

Velkajärjestelyä hakeva voi täyttää VJL 9 §:n yleiset edellytykset, mutta hänen hakemuksensa voidaan hylätä, mikäli maksuvaran puute johtuu väliaikaisesta syystä. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallisella ei ole väliaikaisena pidettävästä syystä maksuvaraa tai velallinen ei väliaikaisen syyn vuoksi kykene maksamaan tavallisia velkojaan vähäistä määrää enempää. Jos maksuvaran vähäisyys tai sen puuttuminen johtuu työttömyydestä, joka on jatkunut yhtäjaksoisesti tai vähin keskeytyksin yli 18 kuukautta, ei syytä voida pitää väliaikaisena. (VJL 9 a.1 §.) Väliaikaisena pidettävän syyn poistuttua, voidaan velalliselle myöntää velkajärjestely, mikäli sille on edelleen perusteita.

Arvioitaessa maksuvaran määrää ja syyn väliaikaisuutta huomioon on otettava erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet (VJL 9 a.1 §). Merkitystä ei ole sillä, onko velallisella sellaista varallisuutta, joka voitaisiin käyttää velkajärjestelyssä velkojen maksamiseen. Merkitystä on sen sijaan velallisen ansio- ja muista tuloista velkojille tulevilla suorituksilla. (HE 180/1996 vp, 30.) Ansaintamahdollisuuksilla tarkoitetaan sitä, ettei velallinen ole menettänyt työkykyään eikä mahdollisuuksiaan tulojen hankkimiseen. Lisäksi ansaintamahdollisuuksilla tarkoitetaan myös velallisen kykyä parantaa tulotasoaan. (LaVM 19/1996 vp, 4; HE 180/1996 vp, 19.) Velallisen ansaintamahdollisuuksiin vaikuttavat erityisesti hänen koulutuksensa, ammattinsa ja työkokemuksensa. Iän karttumisella ja työttömyyden keston pitenemisellä on heikentävä vaikutus ansaintamahdollisuuksiin. (HE 180/1996 vp, 30.) Velallisen ansaintakyvyn ollessa kokonaisuudessaan käytössä, velkajärjestely ei yleensä estyisi, vaikka kertymä veloille ei olisi suuri (HE 180/1996 vp, 19).

KKO 2003:72

Vuonna 1970 syntynyt prosessi-insinöörin koulutuksen saanut A haki velkajärjestelyä. A ei ollut saanut koulutustaan vastaavaa työtä, mutta oli valmistumisensa jälkeen työskennellyt kokopäivätyössä varastomiehenä, josta oli myöhemmin ylentynyt työnjohtajaksi.

Korkein oikeus totesi, ettei kokopäivätyössä olevan velallisen velkajärjestely esty velkajärjestelylain 9 a §:n nojalla, eikä merkitystä ole sillä mitä normaalisti palkattua kokopäivätöitä velallinen tekee, jos hänellä ei ole mahdollisuuksia saada koulutustaan vastaavaa työtä. Säännöksen tarkoituksena on rajata velkajärjestelyn ulkopuolelle ne velalliset, joiden ansaintakyky ei ole kokonaan käytössä ja joiden on omilla toimillaan mahdollista vaikuttaa hankkimiansa tulojen määrään.

Työssään työnjohtajana A:n maksuvara oli ollut hieman yli 1 000 markkaa kuukaudessa, joka tarkoitti tavallisille veloille lähes 65 000 markan suuruista kokonaiskertymää. Työnjohtajan tuloillaan A:n maksuvara oli lähes samansuuruinen kuin mikä se olisi ollut, jos velallinen olisi ollut koulutustaan vastaavissa työtehtävissä. Edellä mainittujen syiden perusteella korkein oikeus katsoi, ettei velkajärjestelylle ollut estettä väliaikaisena pidettävästä syystä.

Väliaikainen syy maksuvaran vähäisyyteen tai puuttumiseen on yleensä opiskelu, työttömyys, opintovapaa, vuorotteluvapaa, sairausloma, äitiysloma tai lasten hoitaminen kotona. (HE 180/1996 vp, 30.) Väliaikaisen syyn seurauksena velallisen maksukyky ja taloudellinen tilanne ei ole vakiintunut. Velkajärjestelyn saamisen mahdollisuutta voidaan arvioida vasta sen jälkeen, kun velallisen tilanne on vakiintunut. Velallinen ei siis voi ajoittaa velkajärjestelyä esimerkiksi ajalle, jolloin hän opiskelee päätoimisesti, koska hän ei tällöin ole työmarkkinoiden käytettävissä (Linna 2012, 274).

VJL 9 a § koskee sanamuotonsa mukaisesti vain velallisista itseään, eikä laissa ole mainintaa puolison ansaintamahdollisuuksien huomioon ottamisesta. Velkajärjestely saattaa estyä tilanteessa, jossa velallisen maksukykyyn poikkeuksellinen alhaisuus johtuu jostakin muusta kuin hänen omiin tuloihinsa liittyvästä väliaikaisesta syystä. Tällainen tilanne voi esimerkiksi olla silloin, jos hyvätuloisen velallisen puolisoilla ei olisi väliaikaisen syyn, kuten hoitovapaan tai opiskelun vuoksi maksukykyä, jolloin velallinen ei maksaisi velkojaan lainkaan, vaan käyttäisi tulonsa kokonaisuudessaan perheensä elättämiseen. Velallisen puolisoon liittyvän väliaikaisen syyn tulee kuitenkin varsin selvästi vaikuttaa velallisen maksuvaraansa, jotta velkajärjestelylle olisi VJL 9 a §:ssä säädetty este. Kyseisessä tilanteessa tulee laatia kaksi erilaista maksuvaralaskelmaa, joista toinen laskelma on tehty sen perusteella, että puoliso on opiskelemassa tai hoitovapaalla ja toinen, jossa puoliso on töissä. Vaikka puoliso kävisikin töissä, se ei välttämättä muodosta velallisen maksuvaraa selvästi paremmaksi. (HE 180/1996 vp, 20; Uitto 2010, 43.)

KKO 2003:52

Velkajärjestelyä hakeneen A:n avopuoliso oli hoitovapaalla. Maksuvaralaskelmasta kävi ilmi, että A:n avopuolison tulot olivat tämän vanhempainvapaalla ollessa lähes saman suuruiset kuin A:n omat tulot. Maksuvaralaskelma oli laadittu tämän pohjalta niin, että A:n puoliso osallistuu A:n kanssa yhtä suurin osuuksin lasten elatuksesta aiheutuviin menoihin samoin kuin perheen muihin menoihin. Esitetyn vaihtoehtoisen maksuvaralaskelman mukaan A:n avopuolison nettotulot tulisivat nousemaan hänen palattuaan takaisin töihin. Tällöin avopuolison osuus lasten elatuksesta aiheutuvista menoista tulisi hänen paremman elatuskykynsä perusteella olemaan suurempi kuin A:lla. Lasten päivähoitomenoista A:lle tuleva määrä tulisi kuitenkin aiheuttamaan sen, että A:n maksuvara tulisi pienenevänsä avopuolison töihin menosta huolimatta.

Korkein oikeus katsoi, ettei A:n avopuolison vanhempainvapaa siten ollut sellainen syy, jonka vuoksi A oli kykenemätön suorittamaan tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Velkajärjestelylle ei katsottu olevan VJL 9 a §:ssä säädettyä estettä.

Velkajärjestelylaissa ei ole määritelty, mitä työttömyydellä tarkoitetaan. Lain esitöiden mukaan olennaista on, että velallinen on ollut työmarkkinoiden käytettävissä työttömyytensä aikana. Lyhyet muutaman päivän työpaksot työttömyyden aikana eivät estäisi velkajärjestelyn myöntämistä, kuten ei myöskään työttömän työnhakijan osallistuminen työharjoitteluun, työvoimapolitiittiseen koulutukseen tai työpajatoimintaan. (HE 83/2014 vp, 51; LaVM 12/2014 vp, 9.) Velalliselle olisi myönnettävä velkajärjestely 18 kuukauden kuluttua umpeen, eikä velkajärjestelyä voitaisi evätä sillä perusteella, että velallisella saattaisi olla mahdollisuus työllistyä koulutuksensa tai työkokemuksensa perusteella. Riittävää olisi, että työttömyys on kestänyt 18 kuukautta siihen mennessä, kun päätös velkajärjestelyn aloittamisesta tehdään. (HE 83/2014 vp, 51.)

Työttömälle on mahdollista myöntää velkajärjestely jo aikaisemminkin, jopa heti työttömyyden alettua. Tämä on mahdollista, jos jo velkajärjestelyn myöntämisen harkintavaiheessa arvioidaan, että maksuvaran puute tai vähäisyys on pysyvä olotila eikä väliaikaista ja, ettei velallisella tule olemaan mahdollisesta työllistymisestä huolimatta vähäistä enempää maksuvara. (LaVM 12/2014 vp, 5.) Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun keski-ikäinen heikosti kouluttautunut on jäänyt työttömäksi ja on todennäköistä, ettei hän tule työllistymään lainkaan tai työllistyy osa-aikaiseen tai matalapalkkaiseen työhön, jonka palkka ei nosta hänen maksuvaraansa pykälässä tarkoitettulle tasolle. Toinen

esimerkki tällaisesta on tilanne, jossa velallisen perhetilanteen vuoksi hänen maksuvaransa ei nousisi alalla, jolle hänellä on edellytykset työllistyä. (HE 83/2014 vp, 51.)

6 Velkajärjestelyn esteet

Vaikka velkajärjestelyn edellytykset täyttyisivät, voidaan velkajärjestelyhakemus hylätä, mikäli velkajärjestelylle on laissa tarkoitettu este. Voimassa olevassa lain 10 §:ssä on nykyisin yksitoistakohtainen luettelo esteperusteista.

Esteperusteiden ottamisella lakiin on tarkoituksena sulkea velkajärjestelyn ulkopuolelle velalliset, joiden velkaantumiseen liittyy yleisen yhteiskunta- ja maksu-moraalin kannalta arveluttavia piirteitä. Näin velkajärjestely voidaan estää sellaisilta velallisilta, joiden maksukyvyttömyyden voidaan katsoa olevan omilla toimilla aiheutettua. (HE 183/1992 vp, 25.)

6.1 Rikokseen perustuva velkaantuminen

VJL 10 § 1 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen. Velkajärjestely voidaan siis yleisistä edellytyksistä huolimatta evätä, jos sen myöntämistä ei voida pitää perusteltuna rikoksen perusteella maksettavaksi määrättyjen velkojen järjestelemiseksi. Kyse on siten tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta. (Uitto 2010, 49.)

Esteen muodostavat tahallisten rikosten lisäksi myös tuottamukselliset rikokset, jotka tahallisten rikosten tavoin osoittavat tekijässään moitittavaa käyttäytymistä. Velkajärjestelyä ei näiden perusteella aiheutuneiden velkojen järjestelemiseksi tulisi yleisen yhteiskuntamoraalin ylläpitämisen vuoksi voida myöntää. Tällaisia rikoksia ovat lähinnä tuottamukselliset rikokset, jotka osoittavat piit-

taamattomuutta toisen henkeä tai terveyttä kohtaan tai lakisääteisten velvollisuuksien hoitamista kohtaan. Piittaamattomuutta toisen henkeen tai terveyteen osoittaa esimerkiksi syyllistyminen tieliikennelain (267/1981) 98 §:n mukaiseen liikenteen vaarantamiseen tai rikoslain 21:8 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn kuolemantuottamukseen tai 21:10 §:ssä säädettyyn vammantuottamukseen. Työ- ja ympäristörikokset taas osoittaisivat piittaamattomuutta lakisäänteisiä velvollisuuksia kohtaan. (HE 180/1996 vp, 33.) Näihin kuuluvat rikoslain (39/1889) 47 ja 48 luvuissa säädetty rikokset kuten työturvallisuusrikos, työsyryntä sekä luonnonsuojelurikokset.

KKO 2012:42

A, joka oli velkaantunut vuosina 1992-1995 tekemiensä talousrikosten johdosta, haki velkajärjestelyä. Kyseisten rikosten vuoksi velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 1 k mukainen este, mutta A katsoi, että velkajärjestely tulisi painavasta syystä myöntää ottaen huomioon velkaantumisesta kulunut aika, velkajärjestelyn merkitys hänelle sekä hänen muut olosuhteensa. Verohallinto vastusti A:n hakemusta ja vaati sen hylkäämistä. A oli toiminnallaan aiheuttanut suurta vahinkoa yhteiskunnalle eikä hän ollut maksanut velkaansa edes osittain.

A oli tuomittu rangaistukseen avunannosta kahteen törkeään veropetokseen, kirjanpitorikoksesta sekä törkeästä veropetoksesta. A oli kyseisillä tuomioilla velvoitettu maksamaan Verohallinnolle vahingonkorvausta siten, että A:n kokonaisvelkamäärä, josta suurin osa perustui edellä mainittuihin rikoksiin, oli yli kaksi miljoonaa euroa. A:lla ei ollut realisoitavaa omaisuutta eikä maksuvaraa.

A oli työskennellyt koulutustaan vastaavassa työssä, mutta hänen nettotulonsa olivat hyvin vähäiset hänen ammattiinsa nähden. Melko nuoren ikänsä, ammattitaitonsa ja ansaintakykynsä perusteella hänellä olisi ollut mahdollisuuksia parantaa maksukykyään, mutta hän ei ollut siihen ryhtynyt. A ei myöskään ollut suorittanut velkojaan osaksikaan vapaaehtoisin suorituksin. Tämän perusteella Korkein oikeus katsoi, ettei A ollut mahdollisuuksien mukaisesti pyrkinyt hoitamaan velkojaan. Velkajärjestelyn myöntämiselle ei katsottu olevan perusteita.

Rikollinen toiminta ei itsessään ole velkajärjestelyn este, jos velalliselle ei ole aiheutunut siitä velkaa. Velkajärjestely ei estyisi, vaikka velalliselle olisi rikoksen perusteella määrätty suurehkokin korvausvelvollisuus, jos velallinen olisi suorittanut tämän maksamisen joko kokonaan tai ainakin niin suurelta osin, ettei jäljellä oleva summa yksin muodostaisi velkajärjestelylle estettä. Mikäli velkajärjestelyä haettaisiin pelkästään tai pääasiallisesti rikokseen perustuvien velkojen järjestelyyn, velkajärjestelylle olisi este. Vaikka korvausten määrä ei olisi suuri, esimerkiksi toisen henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta tai seksuaalirikosta voidaan pitää yleiseltä kannalta niin moitittavana, ettei velkajärjestelyä niiden

perusteella maksettavien korvausten järjestelemiseksi voida pitää vahingonkär-
sineen asema huomioon ottaen perusteltuna. (HE 180/1996 vp, 33.)

Sillä, onko maksuvelvollisuus määrätty rikosoikeudenkäynnissä vai hallinnolli-
sessa menettelyssä, ei esteperusteen osalta ole merkitystä. Ratkaisevaa on, et-
tä maksuvelvollisuus on määrätty rikoksen perusteella. (LaVM 19/1996, 5.)
Maksuvelvollisuus kattaa kaikki rikosperusteisesti maksettavaksi määrättyt suori-
tukset, kuten esimerkiksi vahingonkorvaus, menettämisseuraus, sakot, oikeu-
denkäynnistä aiheutuneet todistelukustannukset ja oikeudenkäyntikulut. Velka-
järjestely voidaan tällä perusteella evätä myös silloin, kun velallinen on jätetty
syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta (Koskelo & Lehtimä-
ki 1997, 66).

VJL 10 §:n esteperusteissa on kysymys velallisen itsensä toiminnan arvioinnis-
ta. Tällöin velkajärjestely ei voisi estyä muun henkilön kuin velallisen itsensä
oman moitittavan menettelyn vuoksi. Velallisen maksuvelvollisuuden on täytynyt
johtua silloin nimenomaan velallisen itsensä rikollisesta menettelystä, jotta VJL
10 §:n 1 k:n esteperustetta voidaan soveltaa. (KKO 2016:75.)

KKO 2016:75

Velkajärjestelyä hakenut A oli ollut jäsenenä viimeksi WinCapita-nimellä toimi-
neessa klubissa, jonka toimintaa johtanut henkilö oli tuomittu rikoksesta. Hän
oli sijoittanut klubin toimintaan varoja ja saanut sijoittamistaan varoista tuottoa
noin 99 000 euroa vuosina 2004-2007. Tuotto oli ollut seurausta klubin toimin-
nassa todetusta rikollisesta menettelystä, johon A ei itse ollut osallistunut. Hä-
net oli veloitettu menettämään rikoksesta saatuna hyötynä mainittu tuotto val-
tiolle. A:n velkajärjestelyhakemus koski juuri kyseistä velkaa.

Korkein oikeus katsoi, että velkajärjestelyn yleiset edellytykset täyttyivät ja vel-
kajärjestelyssä tarkoitettu velka ei johtunut A:n omasta rikollisesta menettelys-
tä. Näin ollen velkajärjestelylle ei katsottu olevan VJL 10 §: 1 k mukaista estet-
tä.

6.2 Rikosepäily

Jos velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta taikka hänen
syykseen on luettu rikos, ja hänelle voidaan määrätä rikoksen perusteella mak-
suvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan

määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen, velkajärjestelyä ei voida myöntää velalliselle (VJL 10 § 2 k). Esteperuste koskee myös tilannetta, jossa maksuvelvollisuutta koskevaa kysymystä ei ole ratkaistu rikosasian käsittelyn yhteydessä, vaan se ratkaistaan myöhemmin erikseen riita-asiana. Kuten pykälän 1 kohdalla, myöskään pykälän 2 kohdassa estettä ei muodosta itse rikos, vaan siitä aiheutuva maksuvelvollisuus. (HE 83/2014 vp, 52.) Esteperuste on voimassa rikosasian tuomioistuimessa käsittelyn ajan. Alemman tuomioistuimen hylkäävä päätös ei vielä poista estettä, jos asiasta on valitettu ylempään oikeusasteeseen. (Uitto 2010, 52).

Yleensä velkajärjestelyhakemusta ei tehdä, jos esitutkinta on vielä käynnissä. Esitutinnan vireillä olo tai velallisen syytteeseen asettaminen ei aiheuta estettä velkajärjestelylle, mikäli epäilystä rikoksesta ei voi seurata maksuvelvollisuutta tai on jo etukäteen ilmeistä, että säännöksessä edellytetty kokonaisharkinta johtaa velkajärjestelyn myöntämiseen. Jos kyseessä on velallisen epärehellisyys tai muu velallisen rikos, velkajärjestelyä ei yleensä voida myöntää ennen kuin rikosasia ja siitä johtuva maksuvelvollisuus on ratkaistu lainvoimaisesti. (HE 83/2014 vp, 52.) Rikosasian käsittelyn päätyttyä tuomioistuimessa VJL 10 § 2 kohdan mukaista estettä ei enää ole olemassa. Jos käsittely on päättynyt langettavaan tuomioon, voi velkajärjestelylle olla este VJL 10 §:n 1 k:n nojalla. (Uitto 2010, 53.)

Rikosepäily on esteperuste siihen asti, kunnes asiasta on tehty syyttämättäjäätämispäätös tai asiaa koskeva rikostuomio on saanut lainvoiman. Poikkeustapauksissa esteperuste voi poistua jo ennen tuomion lainvoimaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun sekä rikossyyte että rikosasian yhteydessä ajettava vahingonkorvaus on hylätty ja hovioikeuteen on valitettu vain rikosasiasta. (Uitto 2010, 53.)

6.3 Keinottelunluonteinen elinkeinotoiminta

VJL 10 § 3 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, mikäli merkittävänä pidettävää velkaa on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty

törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluonteista. Velalla voidaan tarkoittaa yhden merkittävän velan lisäksi myös useampaa yksittäistä velkaa, joiden yhteismäärä on merkittävä (LaVM 19/1996, 5). Merkitystä ei myöskään ole sillä, minkälaisen osuuden nämä velat kattavat velallisen kaikista veloista (HE 180/1996 vp, 34).

Törkeän sopimattomalla menettelyllä elinkeinotoiminnassa tarkoitetaan erityisesti sellaista toimintaa, jonka perusteella velallinen voitaisiin tai olisi voitu asettaa liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) nojalla liiketoimintakieltoon. Merkitystä ei ole, onko elinkeinotoiminta päätynyt konkurssiin tai onko velallinen asetettu liiketoimintakieltoon. (HE 180/1996 vp, 34; Uitto 2010, 54.)

Velallisen toiminnan sopimattomuutta osoittaa myös velkojien edun vaarantaminen lain tai hyvän liiketavan vastaisella toiminnalla. Selkeitä merkkejä velallisen toiminnan törkeästä sopimattomuudesta ovat esimerkiksi omaisuuden siirtäminen velkojien ulottumattomiin ennen konkurssia taikka olennaiset laiminlyönnit verotukseen tai yrityksen kirjanpitoon liittyen. Myös muun velkojien etua loukkaavan menettelyn voidaan katsoa olevan törkeän sopimatonta menettelyä. Tällaisesta menettelystä voi olla kyse muun muassa tilanteessa, jossa velallinen luovuttaa haltuunsa saamaa omaisuutta edelleen vastoin rahoitusyhtiön kanssa tehtyä sopimusta ja aiheuttaa sopijakumppanilleen huomattavaa vahinkoa tai laiminlyö jatkuvasti veroja ja vakuutusmaksuja siitä huolimatta, että toimintaan liittyvät velat ovat olleet jo pitkältä ajalta ulosotossa perittävänä taikka laiminlyöntien kokonaisuus on huomattava. Näiden lisäksi myös yhtiölle otettujen lainojen käyttö yksityisottoihin toimii VJL 10 §:n 3 k:n mukaisena esteenä velkajärjestelylle. (HE 180/1996 vp, 34.)

KKO 1995:190

Autoliikettä harjoittaneen A:n 1 019 954,50 markan suuruiset kokonaisvelat olivat aiheutuneet pääasiallisesti sanotusta/kyseisestä liiketoiminnasta. Rahoitusyhtiön kanssa osamaksusopimusten rahoittamisesta tekemänsä sopimuksen vastaisesti A oli luovuttanut edelleen neljä osamaksuostajien palauttamaa autoa tilittämättä varoja yhtiölle. Rahoitusyhtiön saatava oli tältä osin 141 054,58 markkaa.

A oli toiminnallaan aiheuttanut huomattavaa vahinkoa rahoitusyhtiölle, toimimalla rahoitusyhtiön kanssa solmimansa sopimuksen vastaisesti. A:n oli täyty-
nyt käsittää toimintansa aiheuttavan vahinkoa velkojille, sillä hän oli jo näin
toimiessaan ollut maksuvaikeuksissa.

A:n katsottiin menetelleen elinkeinotoiminnassaan törkeän sopimattomasti vel-
kojia kohtaan, sillä lähes kaikki velkajärjestelyhakemuksen mukaiset velat oli-
vat kyseisestä liiketoiminnasta syntyneitä. Edellä mainitun vuoksi velkajärjes-
tellylle oli VJL 10 §:n 3 kohdassa tarkoitettu este.

Lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönnin olennaisuutta arvioitaessa huomio-
ta tulee kiinnittää laiminlyönnin laajuuteen ja sen merkittävyyteen (HE 180/1996
vp, 34). Lakisääteisiin velvollisuuksiin kuuluvat muun muassa erilaisten verojen,
palkkojen ja eläkevakuutusmaksujen maksaminen sekä kirjanpidosta huolehti-
minen (Uitto 2010, 55). Velkajärjestely voi estyä, mikäli laiminlyönnit ovat olleet
suunnitelmallisia tai toistuvia ja toiminnasta aiheutuneiden vahinkojen määrä on
suuri. Esimerkiksi saman tappiollisen liiketoiminnan harjoittaminen aina uusissa
yrityksissä voidaan pitää suunnitelmallisena, aivan kuten myös sellaisen liike-
toiminnan harjoittamista, jota ei edes pyritä saamaan kannattavaksi. (HE
180/1996 vp, 34.)

Kirjanpidon laiminlyöntiä pidetään olennaisena silloin, kun henkilö on laiminlyö-
nyt kirjanpitovelvollisuutensa kokonaan. Myös tilanteessa, jossa kirjanpitoon
kuuluvia tositteita ei ole säilytetty tai tositemateriaali on puutteellinen tai väärä
taikka järjestämättä sillä tavoin, ettei edes asiantuntija kykene sen perusteella
saattamaan kirjanpitoa päätökseen tai se vaatisi kohtuuttomia kustannuksia tai
aikaa, on kyseessä olennainen kirjanpidon laiminlyönti. Myös lievempikin kirjan-
pidon laiminlyönti voi osana muita laiminlyöntejä muodostaa kokonaisuuden, jo-
ta voidaan pitää olennaisena laiminlyöntinä. Olennaisuutta arvioitaessa huomi-
oon voidaan ottaa myös elinkeinoharjoittajan kokemus ja taidot sekä elin-
keinotoiminnan laajuus ja laatu. (HE 180/1996 vp, 34–35.)

Esteperuste muodostuu kuitenkin vain silloin, kun lakisääteisten velvollisuuksien
olennainen laiminlyöminen elinkeinotoiminnassa ei johdu maksukyvyttömyydes-
tä. Jos yrittäjä suorittaa pitkän ajan kuluessa muita velkojaan, mutta laiminlyö
järjestelmällisesti verojen ja muiden julkisoikeudellisten maksujen maksamisen,
tulee esteperuste sovellettavaksi. (HE 83/2014 vp, 52.)

Keinotteluluonteisella elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan erityisesti elinkeinotoimintaa, jota harjoitetaan laajamittaisesti pääomamarkkinoilla pääosin velkarahoituksella ja jossa on tavoiteltu suuria taloudellisia voittoja tietoisena siitä, että toimintaan sisältyy myös huomattava taloudellinen riski. (HE 183/1992 vp, 50.) Keinottelunluonteiselle elinkeinotoiminnalle ominaista on tarkoituksellisuus ja tietoisuus, jolloin velkaantumisen johtuu yleensä asianomaisesta riippumattomista syistä, kuten arvopapereiden tai kiinteistöjen hintojen laskusta. (Koskinen 1996, 10). Tällaista toimintaa on esimerkiksi osakekaupan käynti tai kiinteistösijoittaminen velkarahalla (Uitto 2010, 57; Niemi-Kiesiläinen 1995, 195). Keinotteluluonteisuutta arvioitaessa merkitystä voidaan antaa myös velallisen ymmärrykselle, koulutukselle ja asemalle (Uitto 2010, 58). Tavanomainen tuotannollinen elinkeinotoiminta ei kuulu kyseisen estesäännöksen piiriin (HE 183/1992 vp, 50).

KKO 1995:22

Jo entuudestaan pääosin velkapääomalla toiminut yrittäjä A oli yhdessä eräiden muiden kanssa perustanut kiinteistöyhtiön, jonka rakentaminen ja rahoitus perustuivat kokonaan velkarahoituksen varaan. Lisäksi hän oli antanut takaus sitoumuksen kiinteistöyhtiön veloista.

Kiinteistöyhtiön toiminnalla, joka tähtäsi neljän vapaa-ajan asunnon rakentamiseen myytäväksi, tavoiteltiin suuria taloudellisia voittoja ja toimintaan sisältyi huomattava taloudellinen riski. Yhtiöllä ei ollut ollut rakennushankettaan koskevaa kustannuslaskelmaa, rahoitussuunnitelmaa eikä todellisuus pohjaisia tietoja vasta kehitysvaiheessa olevaan vapaa-aikakeskukseen rakennettavien loma-asuntojen myyntimahdollisuuksista. Lisäksi toimenpiteisiin oli ryhdytty aikaan, jolloin taloudellinen laskukausi sekä yhtiön toiminnan taantuminen ja tappiollisuus olivat jo alkaneet olla selvästi näkyvissä.

Kiinteistöyhtiön toiminnan katsottiin olleen pääasiallisesti keinottelunluonteista, koska A oli tietoinen kokonaan velkarahoitukseen perustuvaan toimintaan sisältyvästä huomattavasta taloudellisesta riskistä. A:n velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 3 kohdan mukainen este.

6.4 Taloudellisen aseman sopimaton heikentäminen

VJL 10 §:n 4 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen on olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksien vuoksi sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellista asemaansa velkojien vahingoittamiseksi, tai

on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menetelleen näin. Kyse on usein nettelystä, joka täyttää takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) tunnusmerkistön. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun velallinen on lahjoittanut omaisuuttaan tai myynyt sitä alihintaan hänen ollessaan talousvaikeuksissa tai niiden uhatessa häntä. (HE 180/1996 vp, 35.) Myös osituksen avulla velallinen saattaa siirtää omaisuuttaan velkojien ulottuvilta (Koskelo & Lehtimäki 1997, 75). Näiden oikeustoimien tarkoituksena on siis siirtää velallisen omaisuutta velkojien ulottumattomiin.

Myöntämällä luottoa lähipiirilleen, velallinen voi sopimattomasti heikentää taloudellista asemaansa. Myös tällaisella luotonannolla velallinen kykenee siirtämään omaisuuttaan pois velkojien ulottuvilta. Pohdittaessa, muodostuuko luotonannosta velkajärjestelyn este, merkitystä on luotonannon suuruudella sekä sen tavanomaisuudella. (Uitto 2010, 60.)

KKO 1997:15

Velkajärjestelyä hakeva A oli luovuttanut omaisuuttaan tyttärelleen B:lle vastikkeetta. Hän oli luovuttanut tälle kaksi 19 800 ja 40 000 markan arvoista henkilöautoa. A oli tällä tavoin heikentänyt taloudellista asemaansa merkittävästi tekemällä oikeustoimen, joka voitaisiin peräyttää takaisinsaantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla, jos velkajärjestelyn sijasta olisi haettu konkurssia. Tämän lisäksi A oli jättänyt ulosottoselvityksessä ilmoittamatta edellä mainitun 19 800 markan arvoisen auton luovutuksen.

A:n tyttärelleen luovuttamien autojen arvo oli korvattu A:n velkojille sellaisen sopimuksen perusteella, johon A:n ei oltu näytetty myötävaikuttaneen. Oikeustoimella luovutetun omaisuuden arvon korvaamista jollekin tai joillekin velkojista ei kuitenkaan voitu pitää velkajärjestelylaissa tarkoitettuna erityisenä vastasyynä. Velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 4 ja 5 kohdan mukaiset esteet eikä erityisiä vastasyitä velkajärjestelyn myöntämiselle ollut.

Velkajärjestely voidaan evätä tilanteessa, jossa velallinen on tarkoituksellisesti toiminut velkojien etua vahingoittavasti ja tavalla, jota voidaan pitää sopimattomana. Velallinen on voinut sitoutua selvästi liialliseen elatussopimukseen, vaikeuttaa omaisuuden myyntiä myöntämällä vuokraoikeuden omistamaansa kiinteistöön tai alentaa vakuuden arvoa omilla toimillaan. Näin voi olla esimerkiksi, jos velallinen käyttää metsää vastoin hakkuukieltä. (HE 180/1996 vp, 35.)

Perinnöstä luopumista voidaan joissakin tapauksissa pitää sellaisena taloudellisen järjestelynä, jonka seurauksena velkajärjestelylle on olemassa este. Pe-

rinnöstä luopumista voidaan pitää oikeustoimena, jolla velallinen heikentää omaa maksukykyään siihen verrattuna, mitä maksukyky olisi voinut olla, jos velallinen ei olisi luopunut perinnöstä. Perinnöstä luopumista esteenä tulee arvioida tapauskohtaisesti. Merkitystä voi olla perinnöstä luopumisesta kuluneella ajalla. Jos luopumisesta on kulunut huomattavan pitkä aika, eikä perinnöstä luopumisen vaikutus valallisen maksukykyyn ole tällöin ollut ennakoitavissa, ei velkajärjestelylle syntyisi estettä. Myös perinnön arvolla on merkitystä. Jos perintöosuuden arvo on ollut siinä määrin vähäinen, ettei siitä luopumista voida pitää sopimattomana taloudellisen aseman heikentämisenä, ei perinnöstä luopuminen estäisi velkajärjestelyä. (HE 180/1996 vp, 36-37.)

Velkajärjestely voi myös estyä, jos velallinen on sopimattomasti suosinut jotakin velkojaa toisten velkojien kustannuksella. Velkojien suosiminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että velallinen on maksanut jonkin velkansa ennen aikaisesti tilanteessa, jossa hänellä on erääntyneitä velkoja maksamatta tai hän ei kykene vastaamaan kaikista veloistaan. Jotta velkajärjestelylle olisi este vaaditaan, että suosiminen on ollut sopimatonta. Tätä arvioitaessa huomioon otetaan maksetun velan suuruus, peruste sekä olosuhteet, joissa velan maksu on suoritettu. Merkitystä on myös syillä, joista maksu on suoritettu. Velallisen menettelyä ei yleensä pidetä sopimattomana, jos hän on maksanut velan velkojan kovan painostuksen jälkeen tai turvatakseen asumisensa suorittamalla asuntolainansa korot ja lyhennykset, ja jättänyt muut velat maksamatta. (HE 183/1992 vp, 51; Koskelo & Lehtimäki 1997, 75–76.)

Entisenä elinkeinonharjoittajana velallinen on voinut jatkaa aiemmin harjoittamaansa liiketoimintaa jonkun läheisensä näennäisesti omistamassa yrityksessä, jota velallinen kuitenkin tosiasiallisesti johtaa, vaikka hän muodollisesti olisi työntekijän asemassa kyseissä yrityksessä. Velallisen tulot ovat tällöin selvässä epäsuhteessa hänen työpanokseensa ja todelliseen asemaansa sekä liiketoiminnan tulokseen nähden. Tällaisella menettelyllä velallisen maksuvara saadaan keinotekoisesti järjestettyä niin, ettei velallisen tarvitse velkajärjestelyssä maksaa velkojaan ollenkaan tai ainakin hyvin vähän. (HE 180/1996 vp, 35.)

Yhtiömuotoisen toiminnan kautta velallisen on myös mahdollista järjestellä itselleen runsaasti sellaisia etuja, joita ei kyetä käyttämään velkojien hyväksi. Koska velallinen itse käyttää tosiasiallista päätäntävaltaa yhtiössä, velallisella olisi mahdollisuus suurentaa maksuvaraansa esimerkiksi luontaisedusta, kuten auto- tai asuntoedusta luopumalla. Yleisestä näkökulmasta hyväksyttävänä ei voida pitää, että velkajärjestelyn piiriin pääsisi henkilö, joka velkajärjestelystä huolimatta jatkaa korkean elintason ylläpitämistä velkojien vahingoksi. Normaalitylanteessa edellä mainitut järjestelyt olisivat kuitenkin sallittuja. (HE 180/1996 vp, 35; Uitto 2010, 63.)

Velallinen on voinut järjestellä omaa varallisuusasemaansa jo pidemmän aikaa siten, että hän on omilla tuloillaan tarkoituksellisesti kartuttanut jonkun toisen henkilön omaisuutta. Velallisen tulojen ja varojen epäsuhde sekä hänen käytävissään oleva omaisuus voivat osoittaa, että velallisen taloudellinen tilanne on järjestelty tarkoituksellisesti velkavastuun varalta. Tilanne voi olla sellainen, että velallinen on itse varaton, mutta hänen puolisoillaan tai muulla läheisellä on velallista hyödyttävä hyvä varallisuusasema. Mikäli puoliso tai läheinen ei itse ole kyennyt omistamaansa varallisuuttaan hankkimaan, voi kyseessä olla velallisen varojen tarkoituksellinen siirtäminen velkojien ulottumattomiin. Velallisen ja hänen avo- tai aviopuolisonsa varallisuus voi kuitenkin myös aidosti erota toisistaan ja puolison omaisuus voi olla hänen itsensä saamaa tai hankkimaa. Velkajärjestely ei siis estyisi puolison hyvätuloisuuden tai varakkuuden vuoksi, vaan esteperuste tulisi kyseeseen vain tilanteissa, joissa velallinen on järjestellyt varallisuusasemansa velkojien vahingoksi ja läheisensä hyväksi. (HE 180/1996 vp, 35–36.)

6.5 Velallisen vilpillinen käyttäytyminen ulosottomenettelyssä

VJL 10 §:n 5 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, mikäli velallinen on ulosottomenettelyssä pakoilut, salannut tulojaan tai varojaan taikka antanut niistä vääriä tai harhaanjohtavia tietoja. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimien voi pyytää ulosottomiestä VJL 53.2 §:n nojalla antamaan tarpeellisia tietoja tällaisen hakemuksen ratkaisemiseksi (HE 183/1992 vp, 51). Ulosottomiestä

voitaisiin pyytää tekemään velallisesta ulosottokaaren (705/2007) 3:57 §:n mukainen ulosottoselvitys ja antamaan esimerkiksi tietoja velallisen käyttäytymisestä ulosottovelallisena. Tuomioistuimen määräyksestä ulosottomiehellä on salassapitosäännösten estämättä yhtäläinen oikeus velallisen kanssa saada tietoja velallisen pankkitileistä, maksuliikenteestä, sopimuksista ja sitoumuksista sekä varallisuudesta, verotuksesta ja muista velallisen taloudellista asemaa koskevista tiedoista. (HE 183/1992 vp, 78.)

Velallinen on velvollinen antamaan ulosottoselvityksessä tiedot muun muassa varoistaan, veloistaan, tuloistaan, luovuttamastaan omaisuudesta ja tekemisistään oikeustoimista (UK 3:52 § 2 k). Mikäli velallinen ei ole antanut kaikkia kyseisiä tietoja tai on antanut vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, on velkajärjestelylle VJL 10 §:n 5 k:n mukainen este. (HE 183/1992 vp, 51.) Myös tässä yhteydessä tietojen salaaminen voi muodostaa esteen velkajärjestelylle (Koskelo & Lehtimäki 1997, 80).

Pakoilua ei terminä ole määritelty velkajärjestelylaissa tai ulosottokaareissa. Koskelon ja Lehtimäen (1997, 79–80) mukaan pakoilusta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun velallinen on ilman pätevää syytä lopettanut työsuhteensa välittömästi sen jälkeen, kun ulosottomies on antanut maksukiellon tiedoksi hänen työnantajalleen. Lisäksi merkkeinä ulosottomenettelyssä pakoilusta voidaan pitää työpaikan ja asuinpaikan vaihdoksia ulosottomiehen toimenpiteiden yhteydessä. (Niemi-Kiesiläinen 1995, 222.) Jos velallisen menettely koskee entisiä jo maksetuksi tulleita velkoja, ei velkajärjestelylle ole estettä (Koskelo & Lehtimäki 1997, 80).

6.6 Virheellisten tietojen antaminen velkojille

VJL 10 § 6 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen on tahallaan antanut velkojalle taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen, ja velallisen menettelyä on luoton määrä ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä

erityisen moitittavana. Estettä voidaan soveltaa niin yksityishenkilönä kuin elinkeinotoiminnassakin tapahtuneeseen velkaantumiseen (Koulu ym. 2009, 888).

Tiedoilla velallisen taloudellisesta asemasta tarkoitetaan tietoja velallisen maksukyvyistä, kuten tiedot velallisen tuloista, työsuhteesta tai varallisuudesta taikka tiedot velallisella ennestään olevista luotoista tai sitoumuksista (HE 183/1992 vp, 51). Velallisen antamat tiedot käyvät ilmi tämän tekemästä kirjallisesta luottihakemuksesta. Jos hakemusta ei ole tehty kirjallisesti tai sitä on täydennetty suullisesti, esteen toteen näyttäminen jää tältä osin henkilötodistelun varaan. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 81.)

Väärillä ja harhaanjohtavilla tiedoilla on täytynyt olla olennainen vaikutus luoton myöntämiseen. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa luotonantaja ei olisi myöntänyt lainkaan luottoa tai olisi myöntänyt sitä huomattavasti vähemmän, jos olisi ollut tietoinen asioiden oikeasta tilasta. Tämän lisäksi velallisen menettelyä on pidettävä erityisen moitittavana, kun otetaan huomioon luoton määrä ja muut olosuhteet. Velallisen menettelyä ei yleensä nähdä erityisen moitittavana silloin, kun luoton määrä on vähäinen. Merkitystä tulee antaa myös velallisen taloudelliselle tilanteelle, joka on vallinnut hänen hakiessaan luottoa sekä luoton käyttötarkoitukselle. (HE 183/1992 vp, 51.) Erityisen moitittavana voidaan pitää menettelyä, jossa jo maksukyvytön velallinen on hakenut luottoa ja käyttänyt luoton yleiseen kulutukseen (Uitto 2010, 69). Luoton käyttöä asuntolainan korkojen ja lyhennysten suorittamiseen ei välttämättä voida pitää erityisen moitittavana (Koskelo & Lehtimäki 1997, 81).

Velkojan on osoitettava, että velallisen antamat tiedot ovat olleet virheellisiä tai harhaanjohtavia ja että niillä on ollut olennainen vaikutus luoton myöntämiseen. Pankit ovat vedonneet siihen, että luottihakemuksia on joutuneet väärään luottoharkintamenettelyyn, koska elinkeinonharjoittajia on esiintynyt yksityislaina-asiakkaina, jonka seurauksena luottoa on voitu myöntää tilanteessa, jossa sitä ei olisi muuten myönnetty. Velallisen tehtävänä on esittää selvitystä luoton käyttötarkoituksesta sekä olosuhteista, joita hän pitää tarpeellisina esteen arvioimisen kannalta. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 81–82; Niemi-Kiesiläinen 1995, 191.)

KKO 1997:100

Hakija A oli ilmoittanut 50 000 markan shekkitiliä hakiessaan tulonsa olleen 220 000 markkaa vuonna 1989. Hän oli myös kertonut yrityksensä tulostilanteen parantuneen. Tosiasiassa hänen tulonsa olivat olleet 126 113 markkaa vuonna 1988, 117 769 markkaa vuonna 1989 ja 7 149 markkaa vuonna 1990. Velkajärjestelyhakemuksessa A oli perustellut vuonna 1989 otettua shekkitililuottoa perheen elannon turvaamisella siltä varalta, jos työtilanne muuttuisi huonoksi.

A oli ilmoittanut bruttotulonsa pankille huomattavasti esimerkiksi vuoden 1988 tulojaan suuremmiksi. Korkein oikeus ei pitänyt uskottavana sitä, että A olisi halunnut luotollisen shekkitilin avaamalla varmistaa perheensä toimeentulon, jos hänen yritystoiminnastaan saamat tulot olisivat olleet samaan aikaan voimakkaasti kasvamassa. A:n olisi tullut käsittää se tiedossaan olleiden seikkojen perusteella.

A:n katsottiin antaneen luotonantajalle taloudellisesta tilanteestaan harhaanjohtavia tietoja, jotka olivat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen. Kun huomioon otettiin lisäksi luoton määrä ja muut olosuhteet, voitiin A:n menettelyä pitää erityisen moitittavana. Korkein oikeus katsoi, että velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 6 k mukainen este.

6.7 Piittaamaton ja vastuuton velkaantuminen

VJL 10 §:n 7 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velkojen perusteesta ja syntyolosuhteista, velallisen tavasta hoitaa talouttaan tai muista seikoista voidaan päätellä olevan todennäköistä, että velallinen on velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen tai velallisen velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina ottaen huomioon velallisen ikä, asema ja muut olosuhteet sekä se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti.

Esteperusteessa käytettiin aiemmin sanamuotoa ”ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen”. Muutos sanamuotoon tehtiin lakimuutoksella, joka tuli voimaan vuoden 2015 alussa. Ilmaisun muutoksella ei tavoiteltu perusteen soveltamis-kynnyksen nostoa tai laskua, vaan haettiin terminologian nykyaikaistusta. Myös säännöksessä aiemmin ollut sanamuoto, jonka mukaan moitittavuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon ”se, minkälaista harkintaa hänen asemassa olleelta henkilöltä sellaisissa olosuhteissa kohtuudella voidaan edellyttää” muutettiin muotoon, jossa eriteltiin tarkemmin käytöksen arviointikriteerit. Nykyisessä säännöksessä piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta arvioidaan velallisen iän,

aseman, muiden olosuhteiden sekä luotonantajien toiminnan vastuullisuuden kannalta. Uuden sanamuodon myötä nuorten ja ikääntyneiden kannalta arviointi on lievempää ja luotonantajien vastuu velkaantumisen moitittavuuden arvioinnissa korostuu. (HE 83/2014 vp, 53.)

Esteperusteen olemassaolo perustuu aina kokonaisarviointiin. Arvioinnissa tärkeänä pidetään sitä, miten velallinen on suhtautunut velkojen takaisinmaksuun. Piittaamatonta ja vastuutonta velkaantumista osoittaa muun muassa vähättelevä tai välinpitämätön suhtautuminen luottojen takaisinmaksuun. (HE 83/2014 vp, 53.) Piittaamattomuus velkojen takaisinmaksussa ilmenee usein niin, että velallisella on suuri määrä erilaisia velkoja. Vaikka velat olisivat määrältään pieniä, osoittavat niiden lukumäärä ja lisääntyminen piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta. Piittaamattomuus velkojen maksuun voi ilmetä myös siten, että velallinen laiminlyö velkojaan ja niiden lyhentämistä, vaikka hänellä olisi mahdollisuus niiden hoitamiseen. Velallisen piittaamattomuutta hoitaa velvoitteitaan arvioidaan hänen käytettävissä olevien tulojen ja varallisuuden perusteella. Jos velallinen ei käytä tulojaan ja varallisuuttaan velkojensa maksamiseen vaan velat vain lisääntyvät, voidaan velkaantumisen katsoa olevan piittaamatonta ja vastuutonta. (Koskinen 1995, 84–89.)

KKO 1995:112

X:llä oli velkajärjestelyhakemuksen mukaan velkaa noin 385 000 markkaa. Hänen nettotulonsa kuukaudessa olivat 6 699 markkaa, velanhoitomenot 5 021 markkaa ja maksuvara lähes 4 000 markkaa. X:n varallisuus muodostui lähinnä hänen asuntona käyttämästään omakotitalokiinteistöstä, jonka arvo oli 160 000 markkaa ja 30 000 markan arvoisesta vuokramaalla olevasta kesämökistä.

X:n palkkatulot olivat vuosina 1989-1992 olleet 95 000-115 000 markkaa vuodessa. Hänen taloudellisissa oloissaan ei ollut tapahtunut mainittavia muutoksia eikä esimerkiksi kesämökin myymisellä olisi ollut kuin vähäinen vaikutus X:n velkojenmaksukykyyn. Lisäksi X oli ilmoittanut siirtyvänsä eläkkeelle vuonna 1997, eikä siten hänen maksukyvyssään ei ollut odotettavissa paranemista. Tämän perusteella Korkein oikeus katsoi VJL 9 §:n 2 k:n mukaisten painavien perusteiden velkajärjestelylle täyttyvän.

X:n velkaantuminen oli johtunut lähinnä kesämökin ostamisesta, omakotitalokiinteistön hankkimisesta ja niiden kunnostusta varten otetuista luotoista. Erään pankin kieltäytyttyä antamasta luottoa hänen puutteellisen velanhoitokykynsä vuoksi X oli ottanut lainaa eräästä toisesta pankista 120 000 markkaa. Rakennusten korjaamisen osoittauduttua arvioitua kalliimmaksi X oli ottanut lisää pankkilainaa ja saanut pankkilainan lisäksi Lieksan kaupungilta pitkä-

aikaista halpakorkeista luottoa 118 000 markkaa. Tämän lisäksi X oli avustanut tyttärtään ja tämän perhettä rahallisesti sekä joutunut velkavastuuseen taattuaan tyttärensä ja tämän miehen velan. Esittämiensä selvitysten mukaan X oli suorittanut veloistaan korkomaksuja yhteensä noin 146 000 markkaa vuosien 1989-1993 välisenä aikana. Tämän lisäksi hän oli maksanut myös muita velanhoitomenoja.

Kun otettiin huomioon velkojen perusteet ja niiden määrä sekä X:n pyrkimys huolehtia asianmukaisesti velkojen maksamisesta, Korkein oikeus katsoi, ettei X:n velkaantumista voitu pitää ilmeisen kevytmielisenä, eikä velkajärjestelylle näin ollut VJL 10 §: 7 k:ssa säädettyä estettä.

Velan peruste voi osoittaa piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta, jos velka on käytetty ylellisyyskulutukseen (HE 183/1992 vp, 52). Lukuisat kulutusluotot eivät sinällään estä velkajärjestelyä, jos velallisella on ollut luottoja ottaessaan maksukykyä hoitaa ne sovittujen maksuaikataulujen mukaisesti. Mikäli velallisen maksukyvyyn heikkeneminen johtuu yllättävästä olosuhteen muutoksesta, ei kyse yleensä ole piittaamattomasta ja vastuuttomasta velkaantumisesta. Jos kulutusluottoja on otettu tilanteessa, jossa velallisella on heikko maksukyky, voi velanotto muodostaa esteen velkajärjestelyn myöntämiselle. (Uitto 2012, 427–428.)

Myös velallisen iällä on merkitystä velkaantumisen piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta arvioitaessa. Keski-ikäisiltä taloudestaan huolehtimaan tottuneilta henkilöiltä voidaan odottaa enemmän harkintakykyä velan ottamisessa ja takaisinmaksukyvyyn realistisessa arvioinnissa kuin esimerkiksi nuorilta. Heillä ei vielä välttämättä ole taloudenhallintaan tarvittavaa kokemusta tai realistista käsitystä kyvystään maksaa luotto takaisin kuluineen ja korkoineen. Myös korkea ikä voi madaltaa henkilön harkintakykyä, ja sille voitaisiin antaa merkitystä tilanteessa, jossa korkeasta iästä johtuen velallinen ei ole ymmärtänyt velkaantumisen merkitystä. (HE 83/2014 vp, 53; Uitto 2012, 431.) Rinta-Hoiskan (2011, 32) mukaan velallisen nuoruuteen velkajärjestelyä puoltavana tekijänä tulisi suhtautua varauksella, eikä sitä tulisi käyttää ainakaan itsenäisenä perusteluna velkajärjestelylle. Syynä tähän on mahdollisuus myöntää luottoja vain täysi-ikäisille henkilöille, joiden täytyy olla tietoisia velvollisuudestaan velkojen takaisinmaksuun. Perusteltua nuori ikä olisi ottaa huomioon vain tapauksissa, jossa velkaantuminen on seurausta yritystoiminnasta tai takauksen antamisesta eikä

esimerkiksi tarpeettoman kulutuksen kohdalla. Arvio velallisen kyvystä arvioida velanoton seurauksia tehdään aina tapauskohtaisesti (HE 83/2014 vp, 53).

län lisäksi piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta arvioidaan useilla muilla perusteilla. Myös velallisen asema ja olosuhteet otetaan huomioon. Mielen terveyden horjuminen tai muu harkintakykyyn vaikuttava sairaus vaikuttavat arviointiin. Myös otetun luoton käyttötarkoitusta arvioidaan. Luottotyypillä ei ole merkitystä. Velkaantumista ei voida pitää piittaamattomana ja vastuuttomana, jos luottoa on käytetty suoraan perustarpeiden tyydyttämiseen, kuten ravintoon tai asumiseen. (HE 83/2014 vp, 53.)

KKO 1998:37

A oli ollut työelämässä 20 vuotta ennen joutumistaan työttömäksi vuonna 1992. A oli hakenut avioeroa puolisonsa kanssa vuoden 1992 syksyllä ja hänellä oli todettu diabetes saman vuoden joulukuussa. Vuoden 1993 alusta lähtien hän oli ollut tilapäisellä työkyvyttömyyseläkkeellä. Esitetyn lääkäritodistuksen mukaan A:lla oli ollut mielen terveysongelmia vuodesta 1990 ja hän oli ollut vakavan masennustilan vuoksi sairaalahoidossa kerran ennen vuotta 1992. A:n elämässä tapahtuneiden muutoksien seurauksena hänen psyykkinen tilansa oli huonontunut ja hän oli ollut uudestaan kaksi kertaa sairaalahoidossa vuonna 1992. Lääkäritodistuksen mukaan A:lla oli kyseisinä vuosina esiintynyt masentuneisuutta ja mielialan aaltoilua sekä elämäntilanteen kriisejä, minä vuoksi hänen rahankäyttönsä oli ollut ajoittain harkitsematonta.

A:lle oli syntynyt ennen vuotta 1992 velkaa kokonaismäärältään 20 000 markkaa, jota ei voinut pitää kevytmielisenä velkaantumisenä A:n työssäoloaikanaan ansaitsemien tulojen perusteella. Vuonna 1992 A oli hankkinut luottokortin ja käyttänyt sitä kyseisenä vuonna niin, että luottokorttivelkojen maksamatta oleva kokonaissumma oli 15 910 markkaa. Koska A:lla oli sairautensa ja olosuhteissaan tapahtuneiden muutoksien seurauksena todennäköisesti ollut hänen tavanomaisina pidettäviin menoihin nähden ylimääräisiä kuluja vuonna 1992, oli perusteltua olettaa, ettei luottokortilla saaduista varoista ainakaan hyvin suurta summaa oltu käytetty kevytmieliseen kulutukseen.

Luottokorttivelan lisäksi A oli velkaantunut vuodesta 1992 lähtien muun muassa elatusapujen, sairaalamaksujen ja eräiden muiden maksujen rästiin jäämisen vuoksi, kaikkiaan noin 22 600 markkaa. Kokonaisuudessaan A:lla oli velkaa 48 476 markkaa.

A:n velkojen kokonaismäärää ei pidetty erityisen suurena. Kun huomioon otettiin A:lla olleet tulot, velkasumma ei osoittanut piittaamattomuutta taloudellisissa asioissa. A oli ennen vuotta 1992 hoitanut taloutensa moitteettomasti ja hänen maksukyvyttömyyteensä johtanut velkaantumisenä oli tapahtunut edellä kerrottujen olosuhteiden seurauksena lyhyen ajan sisällä. Näin ollen oli syytä uskoa, että velkaantumisen aikana A oli sairautensa vuoksi ollut kykenemätön arvioimaan velanmaksukykyään ja huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Edellä mainituilla perusteilla Korkein oikeus katsoi, ettei A:n velkaantuminen

ollut ilmeisen kevytmielistä, joten velkajärjestelylle ei siten ollut VJL 10 §:n 7 k mukaista estettä.

Yritystoiminta voi epäonnistuessaan jättää jälkeensä huomattavia velkavastuita yrittäjän vastattavaksi. Vaikka velkoja olisi huomattava määrä, ne eivät itsessään ole osoitus yrittäjän velkaantumisen piittaamattomuudesta ja vastuuttomuudesta. (Uitto 2012, 426.) Velkojen määrän tulee olla sopivassa suhteessa toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden. Esimerkiksi pienestä liiketoiminnasta aiheutuneet suuret velat eivät voi olla uskottavia. (Koskinen 1996, 9.) Piittaamattomuus ja vastuuttomuus voidaan määritellä yritystoiminnan osalta samoilla periaatteilla kuin yksityistalouden velkaantuminen. Merkitystä on luoton käyttötarkoituksella ja sillä, onko yrityksellä ollut mahdollisuuksia selviytyä aikaisemmat vastuut huomioon ottaen uudesta velkavastuusta. Piittaamattomaksi ja vastuuttomaksi velkaantumiseksi katsotaan tavallisesti uuden velan ottamista tilanteessa, jossa yritys on jo valmiiksi maksukyvytön tai sen liiketoiminta on jo pidemmän aikaa ollut tappiollista. (Uitto 2012, 426.) Arvio toiminnan epärealistisuudesta tehdään sen perusteella, onko velallinen velkaantunut lisää, vaikka hänen olisi pitänyt tietää kyvyttömyytensä maksaa velka takaisin. Mitä nopeammin yritystoiminta lopetetaan sen tultua kannattamattomaksi, sitä pienempi todennäköisyys sillä on olla piittaamattomaa ja vastuutonta. (Koskinen 1996, 9)

Piittaamattomasta ja vastuuttomasta velkaantumisesta voi olla kyse silloin, jos velallisen on jo velkaa ottaessaan täytynyt tietää, ettei hän kykene maksamaan velkaa takaisin ja ettei hänen maksukyvyssään ole odotettavissa muutosta parempaan. Tällöin esteperuste on olemassa siitä huolimatta, että velka olisi käytetty järkevään ja tavanomaiseen käyttötarkoitukseen. (HE 183/1992 vp, 52; Koskelo & Lehtimäki 1997, 84; Uitto 2010, 74.)

KKO 1995:15

Aviopuolisot olivat ottaneet velkaa yli 500 000 markkaa omakotitalon rakentamista ja osittain perheen elatusta varten. Heillä oli entuudestaan vanhaa yrityselvelkkaa noin 600 000 markkaa. Puolisoiden bruttotulot olivat yhteensä noin 12 500 markkaa.

Asuntovelkaa otettaessa puolisoiden maksukyvyssä ei ollut ollut odotettavissa muutosta parempaan. Puolisoiden tulot olisivat menneet lähes kokonaisuudessaan vanhojen velkojen ja asuntovelan suorittamiseen, jolloin elämiseen ei olisi jäänyt rahaa. Korkein oikeus totesi velallisten ottaneen velkaa näennäi-

sesti asuntoa varten, mutta tosiasiallisesti osittain saadakseen rahaa perheen elatukseen. Edellä mainitun vuoksi velallisten on täytynyt ymmärtää asuntovelat ottaessaan, ettei heillä tule olemaan mahdollisuuksia niistä suoriutumiseen. Velallisten todettiin velkaantuneen VJL 10 §:n 7 k:ssa tarkoitetun ilmeisen kevytmielisesti, jolloin velkajärjestelyn myöntämiselle oli este.

Takaussitoumuksen piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta on arvioitava sen mukaan, mitä velallinen on takausta antaessaan tiennyt tai mitä hänen olisi pitänyt tietää riskistä joutua maksamaan takaamansa velka ja olisiko hän tuolloin tiedossa olleiden seikkojen perusteella pystynyt sen maksamaan. Yksityishenkilöllä takaajana ei välttämättä ole edellytyksiä arvioida päävelallisen maksukykyä tai edes käytettävissään tarpeeksi laajoja tietoja tämän maksukyvystä tai siihen vaikuttavista tekijöistä erityisesti silloin, jos kyseessä oleva takaus on annettu toisen elinkeinotoimintaan liittyvästä velasta. Oikeuskäytännössä takauksen antamista ei yleisesti ole pidetty piittaamattomana ja vastuuttomana velkaantumisenä, kun velallisella on ollut takausta antaessaan syytä olettaa, ettei takausvelka tule tai ainakaan pääosiltaan tule takaajan vastattavaksi. Muita huomioitava seikkoja arvioitaessa estääkö takaus velkajärjestelyn ovat takauksen tarkoitus, taattujen luottojen määrä sekä kenen veloista takaus on annettu. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 87–88; Uitto 2010, 76.)

KKO 1995:158

Trukkiasentajana toiminut A haki yhdessä kerroshoitajana toimineen puolisonsa B:n kanssa velkajärjestelyä. Heidän velkansa koostuivat pääosin takausvelasta. A ja B olivat yhdessä taanneet ensin yhden lapsensa 25 000 markan luoton ja kahden työssä olleen lapsensa yhteisen 380 000 markan asuntovelan sekä tämän jälkeen kahden lapsensa yrityksen perustamista varten saaman 260 000 markan lainan.

Korkein oikeus katsoi, ettei A ollut osoittanut ilmeistä harkintakyvyn puutetta taatessaan puolisoitensa tyttären pienehkön luoton ja heidän tyttäriensä asuntovelan, varsinkin kun tyttäret olivat tuohon aikaan olleet palkkatöissä. Mennessään takaukseen yritysvelasta A oli ollut töissä ja hänellä oli ollut varallisuutta sekä työssä oleva kansatakaaja. A:lla oli ollut perusteltu syy olettaa, että yritys menestyy ja hänelle ei synny sitoumuksesta maksuvelvollisuutta tai että hän ainakin tulisi siitä selviytymään. Vaikka A oli velkaantunut lisää ostamalla huonekaluja osamaksusopimuksella, ei hänen velkaantumistaan voitu katsoa ilmeisen kevytmieliseksi. Edellä mainitun perusteella korkein oikeus totesi, ettei velkajärjestelylle ole VJL 10 §:n 7 k:ssa säädettyä estettä.

Velkaantumista takaussitoumuksen seurauksena voidaan pitää piittaamattomana ja vastuuttomana tapauksessa, jossa takaaja tietää oman maksukykynsä olevan heikko sekä päävelallisen olevan varaton, jolloin takausvastuu jää var-

masti takaajan maksettavaksi. Takaajan piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta voi osoittaa myös se, että hän on antanut lukuisia takauksia tai antanut takaus-
sitoumuksen ollessaan itse maksukyvytön. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 89; Uitto
2010, 77.)

KKO 1995:17

A, hänen avopuolisonsa B ja eräs kolmas henkilö C olivat vastavuoroisesti taanneet toistensa kulutusluottoja. A:n velat olivat yhteensä 99 427 markkaa ja koostuivat kulutusluotoista. A:n maksukyvyssä ei ollut odotettavissa muutosta parempaan. A oli mennyt työttömänä ollessaan takaukseen C:n velasta, ja hänen maksukykynsä oli järkkynyt hänen jouduttuaan siitä takaussitoumuksen perusteella vastuuseen.

Kun huomioon otettiin kulutusluottojen ristiin takaukset ja erityisesti se, että A oli työttömänä ollessaan mennyt takaukseen C:n velasta sekä se, millaista harkintaa A:lta voitiin kohtuudella edellyttää vallinneissa olosuhteissa, katsoi korkein oikeus hänen velkaantuneen ilmeisen kevytmielisesti. Velkajärjestelylle oli VJL 10 § 7 kohdan mukainen este.

6.8 Luotonantajan toiminta

Arvio velallisen velkaantumisen moitittavuudesta ei perustu yksin velallisen, vaan myös luotonantajien toimintaan. Luotonantajien toimintaa arvioidaan hyvän luotonantotavan sekä muiden heille asetettujen velvollisuuksien, kuten vastuullisen menettelyn luotonannossa, kannalta. Kysymys on aina kokonaisarvi-
oinnista luottomarkkinoiden ja velallisten välisessä suhteessa. Huomiota kiinnitetään luotonantajan vastuuseen luottojen markkinoinnissa ja velallisen maksu-
kyvyn selvittämisessä. (HE 83/2014 vp, 53.)

Oleellista luotonantajan toimintaa arvioitaessa on, onko luotonantaja noudattanut kuluttajansuojalain (38/1978) 7:13 §:ssä säädettyä hyvää luotonantotapaa (HE 83/2014 vp, 53). Hyvä luotonantotapa edellyttää muun muassa, ettei luotonantaja markkinoi luottoa siten, että markkinointi on omiaan selvästi heikentämään kuluttajan kykyä harkita luoton ottamista huolellisesti. Luotonantajan tulee myös antaa kuluttajalle riittävät ja selkeät selvitykset ennen luottosopimuksen tekemistä sen arvioimiseksi, soveltuuko luotto kuluttajan tarpeisiin ja hänen taloudelliseen tilanteeseensa. (KSL 7:13 § 1 k; KSL 7:13 § 4 k.) Lisäksi luotonantajan tulee antaa maksuviivästystilanteissa kuluttajalle tietoa ja neuvoja mak-

suvaikeuksien syntymisen tai syvenemisen estämiseksi ja maksukyvyttömyystilanteiden hoitamiseksi sekä suhtautua vastuullisesti maksujärjestelyihin (KSL 7:13 § 5 k). Luotonantaja ei myöskään saa käyttää luoton myöntämistä pääasiallisena markkinointikeinona muita kulutushyödykkeitä markkinoidessaan (KSL 7:13 § 2 k).

Vastuullinen luotonanto edellyttää myös, että luotonantaja arvioi ennen luottosopimuksen tekemistä, kykeneekö kuluttaja täyttämään luottosopimuksen mukaiset velvoitteensa. Arviointi on tehtävä kuluttajan tulojen ja muiden taloudellisia olosuhteita koskevien riittävien tietojen perusteella. (HE 83/2014 vp, 54; KSL 7:14.1 §.) Arvioitavana ovat kuluttajan tulojen määrän ja perusteen lisäksi kuluttajan menot, velat ja varat sekä mahdolliset takausvastuut. Huomioon tulisi ottaa myös kuluttajan tulojen jatkuvuuteen vaikuttavat tekijät, kuten työ- tai virkasuhteen laatu sekä seikat, jotka todennäköisesti voivat johtaa menojen merkittävään kasvuun, kuten luoton korkomenojen lisääntyminen (HE 78/2012 vp, 19). Mikäli osapuolet myöhemmin sopivat luoton määrän tai luottorajan korotuksesta, on luotonantajan varmistettava kuluttajaa koskevien tietojen ajantasaisuus tai mikäli tarpeen, arvioitava kuluttajan luottokelpoisuus uudelleen ennen korotuksesta sopimista (KSL 7:14.2 §).

Luotonantajan vastuuta arvioitaessa sovelletaan luotonantohetkellä voimassa olevaa lainsäädäntöä. Jos luotto on myönnetty ennen kuluttajansuojalain hyvää luotonantotapaa koskevien säännöksiä voimaantuloa 1.12.2010, joudutaan luotonantajan toimintaa arvioitaessa soveltamaan väljempää periaatetta luotonantajan vastuullisesta toiminnasta. (HE 83/2014 vp, 54.)

Vaikka osa velkojista olisi toiminut vastuuttomasti, se ei poista piittaamattomuutta ja vastuuttomuutta koskevaa estettä kaikkien luottojen osalta. Asiaa arvioidaan koko velkamäärän osalta kokonaisuutena. Jos huomattava osa veloista on velallisen itsensä yksin aiheuttamia, on velkajärjestelylle olemassa este. (HE 83/2014 vp, 54.)

Kuluttajansuojalain säännöksiä, kuten hyvää luotonantotapaa, sovelletaan vain tilanteessa, jossa luonnollinen henkilö on ottanut luoton pääosin muuta tarkoi-

tusta kuin elinkeinotoiminnan harjoittamista varten. Koska luotonantajan ja elinkeinoharjoittajan välistä luotonantoa ei säädellä laissa, luotonantajan vastuu on arvioitava tapauskohtaisesti ottaen huomioon tilanteen tosiasialliset olosuhteet. Mikäli lainaa on haettu pankista, arvioidaan luotonantajan toimintaa yritysrahoituksen näkökulmasta. Jos taas luonnollisen henkilön toimesta elinkeinotoiminnan rahoitukseen on otettu pikavippi, voi tilanne olla lähellä kuluttajan ja luotonantajan välistä suhdetta. (HE 83/2014 vp, 54.)

6.9 Velkajärjestelyyn liittyvien velvollisuuksien laiminlyönti

Velalliselta edellytetään, että hän edesauttaa velkajärjestelyn toteutumista kaikkiin keinoin. VJL 10 §:n 8 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen on velkajärjestelyä varten antanut taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, laiminlyönyt 6 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuutensa tai 7 §:ssä säädetyn myötävaikuttamisvelvollisuutensa, rikkonut 12 §:ssä säädetyn maksu- ja vakuudenasettamiskiellon tai muutoin menettelyllään tai laiminlyönnillään vaikeuttanut velkajärjestelyä.

Ennen vuonna 2015 voimaan tullutta lakimuutosta myös sovintoratkaisun mahdollisuuksien selvittämättä jättäminen toimi velkajärjestelyn esteperusteena. Kyseistä esteperustetta ei kuitenkaan juurikaan oltu sovellettu, vaikka velallinen olisi jättänyt sovintomahdollisuudet selvittämättä. Velkajärjestelyyn hakevilla on nykyisin tyypillisesti jopa kymmeniä velkoja, ja velkoja on saatettu myydä eteenpäin, jolloin velallinen ei aina edes ole tietoinen keneen ottaa yhteyttä sovinnosta neuvotellakseen. Myöskään velallisen maksuvaran puutteeseen harvoin suhtaudutaan myönteisesti sovintoneuvotteluissa. (HE 83/2014 vp, 54–55.)

Velallisen tulee antaa velkajärjestelyssä oikeita tietoja. Antamalla virheellisiä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan velallinen voi hankaloittaa velkajärjestelyä. Tällaisessa tapauksessa velallinen yleensä huonontaa taloudellista asemaansa esimerkiksi jättämällä omaisuuttaan tai tulojaan ilmoittamatta velkajärjestelyhakemuksessaan tai ilmoittaa siinä tekaistuja velkoja aitojen velkojen joukossa täyttääkseen velkajärjestelyn edellytykset. (Uitto 2010, 79.)

Velallinen on määrättäessä velvollinen antamaan tuomioistuimelle ja velkojille sekä selvittäjälle kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista (VJL 6 §). Maksuohjelman aikana velallisen on esitettävä selvitys lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista (VJL 7.3 §).

Haettuaan velkajärjestelyyn velallisella on velvollisuus myötävaikuttaa velkajärjestelyn asianmukaiseen toteutumiseen sekä siihen, että selvittäjä voi asianmukaisesti hoitaa tehtävänsä. Velallisen tulee myös pyrkiä pitämään yllä maksukykyään sekä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykynsä parantamiseksi, joita häneltä voidaan kohtuudella edellyttää. (VJL 7.2 §.) Ennen maksuohjelman vahvistamista velallinen saa käyttää varojaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin sekä velkajärjestelyn alkamisen jälkeen erääntyneisiin korkoihin ja luottokustannuksiin. Myös uuden velan tekeminen on kielletty, ellei se ole velallisen toimeentulon turvaamisen kannalta välttämätöntä. (VJL 7.1 §; VJL 12.2 §.) Velallinen ei myöskään saa maksaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaansa eikä asettaa siitä vakuutta velkajärjestelyn alettua (VJL 12.1 §).

6.10 Ennakoitu maksuohjelman noudattamatta jättäminen

Jotta maksuohjelma kannattaisi vahvistaa, velallisen haluan ja kykyyn noudattaa maksuohjelmaa tulee voida luottaa (HE 183/1992 vp, 53). Tämän vuoksi velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos voidaan perustellusti olettaa, että velallinen ei tulisi noudattamaan maksuohjelmaa (VJL 10 § 9 k). Tätä esteperustetta voidaan käyttää lähinnä silloin, kun velallisen elämäntavoista ja olosuhteista saatujen tietojen perusteella tämä on elämäntavoiltaan epävakaa ja lyhytjänteinen, eikä sen vuoksi pystyisi oletettavasti noudattamaan pitkäkestoista maksuohjelmaa (HE 183/1992 vp, 53).

Velallinen on esimerkiksi voinut tehdä ulosottomiehen kanssa useita maksusuunnitelmia, mutta laiminlyönyt niiden noudattamisen ilman hyväksyttävää syytä. Tämä voi olla merkki siitä, ettei hän tulisi noudattamaan myöskään velkajärjestelyssä vahvistettavaa maksuohjelmaa. Hyväksyttävänä syynä jättää noudattamatta maksuohjelmaa voidaan pitää esimerkiksi sitä, että velallisen maksuky-

ky on heikentynyt yllättäen sellaisesta syystä, jota velallinen ei ole maksusuunnitelmaa tehdessään osannut ennakoida. Myöskään yksittäisen velkojan kanssa tehdyn maksusopimuksen laiminlyönti tai velan maksaminen myöhässä eivät osoita, etteikö velallinen noudattaisi maksuohjelmaa, joka on mitoitettu hänen todellisen maksukykynsä mukaiseksi. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 91–92.)

Jotta maksuohjelman noudattaminen onnistuisi, tulee velallisen olosuhteiden olla jokseenkin vakiintuneet. Velallisen toistuva syyllistyminen rikoksiin, joista hänet on tuomittu vankeusrangaistuksiin voi estää velkajärjestelyn myöntämisen, jos velallinen hakee velkajärjestelyä vähän ajan kuluttua vankilasta vapauduttuaan eikä tämän elintapojen muutoksesta ole luotettavaa selvitystä (Koskelo & Lehtimäki 1997, 92). Lisäksi tulossa oleva pitkä vankeusaika voi antaa perustellun epäilyn olettaa, ettei velallinen kykene suoriutumaan maksuvelvollisuudestaan (Uitto 2010, 83). Myös velallisen jatkuva ja vakava alkoholiongelma voi antaa perustellun syyn olettaa, ettei velallinen pystyisi pitämään menojaan kurissa eikä sen vuoksi olisi kykenevä noudattamaan maksuohjelmaa. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 91–92).

6.11 Aikaisempi velkajärjestely

Velkajärjestelyn tarkoituksena on korjata maksukyvyttömän velallisen taloudellinen tilanne kauaskantoisesti (HE 183/1992 vp, 53). VJL 10 §:n 10 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velalliselle on aikaisemmin vahvistettu velkajärjestely. Lähtökohtana on siis, että velkajärjestely voidaan myöntää samalle henkilölle vain kerran. Velkajärjestelyä ei ole tarkoitettu miellettäväksi sellaiseksi menettelyksi, johon voitaisiin aina turvautua maksuvaikeuksissa tai velkaongelmissa. Mikäli tällainen käsitys yleistyisi, sillä voisi olla maksumoraalia heikentävä vaikutus. (HE 183/1992 vp, 53.) Kuitenkin vain tuomioistuimessa vahvistettu velkajärjestely voi toimia esteperusteena. Jos velallinen on tehnyt vapaaehtoisen velkajärjestelyn velkojensa kanssa ja saanut velkansa anteeksi, velkajärjestelylle ei muodostu estettä, jos kaikki velkajärjestelyn edellytykset muuten täyttyvät. (Uitto 2010, 85.)

Jos velallisen aiempi velkajärjestelyhakemus on hylätty, jätetty tutkimatta, peruutettu tai jäänyt sillensä, se ei estä tämän myöhemmin tekemän hakemuksen hyväksymistä (Koulu ym. 2009, 898). Hylkäävä ratkaisu estää uuden identtisen hakemuksen tutkimisen, joten jotta uusi velkajärjestelyhakemus voisi menestyä, tulee velallisen esittää hakemuksessaan uusia perusteita velkajärjestelyn tueksi. (Lappalainen 2001, 427; Uitto 2010, 85).

6.12 Yksityishenkilöiden väliset velat

VJL 10 §:ään lisättiin vuoden 2015 alussa kokonaan uusi 11 kohdan mukainen este. VJL 10 §:n 11 k:n mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos yksityishenkilöiden välisen merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta.

Esteellä suojataan velkojana olevaa yksityishenkilöä tilanteessa, jossa velka on merkittävä ja sen järjesteleminen olisi kohtuutonta kokonaisuutena arvioiden. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi hometalokaupan purkautumisesta johtuvan kauppahinnan palautusvelvollisuuden kohdalla. (HE 83/2014 vp, 29.)

Esteperuste arvioidaan kokonaisuutena, eikä vain vahingon kärsineen aseman kannalta. Tällöin arvioinnissa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi velkojan taloudellinen tilanne, velan suuruus, velan syntyperusteesta kulunut aika sekä velallisen asema. (Niiranen 2015, 53.)

7 Velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta

Velkajärjestely voidaan myöntää esteestä huolimatta, jos siihen on painavia syitä. Huomioon otetaan erityisesti velallisen toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumisen kulunut aika ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta. (VJL 10 a §.) Pykälän tarkoituksena on

helpottaa velkajärjestelyn ulkopuolelle esteen vuoksi jääneitä pääsemään velkajärjestelyn piiriin (HE 98/2002 vp, 31).

Velkajärjestelyn myöntäminen estetilanteessa perustuu kokonaisharkintaan. Tällöin voidaan ottaa huomioon esteen laatu ja pystytään kiinnittämään huomiota velkojien asemaan. (HE 98/2002 vp, 31.) Kaikkien säännöksessä mainittujen seikkojen ei tarvitse puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä. Joissakin tilanteissa yksikin velkajärjestelyä vahvasti puoltava seikka riittää, toisissa taas velkajärjestely voi estyä useasta puoltavasta seikasta huolimatta, jos niiden lisäksi jokin merkittävä seikka on velkajärjestelyä vastaan. Tuomioistuin käyttää aina tapauskohtaista kokonaisharkintaa ja punnitsee kunkin säännöksessä tarkoitetun osatekijän ja ratkaisee kokonaisarvion perusteella, löytyykö velkajärjestelyn myöntämiselle painavia syitä. (HE 83/2014 vp, 56.) Esimerkiksi VJL 10 §:n 1 k:n mukaisessa rikosperusteiseen velkaantumiseen perustuvassa esteessä tarvitaan lähtökohtaisesti painavampia vastasyitä velkajärjestelyn myöntämiselle kuin tilanteessa, jossa esteperusteena on VJL 10 §:n 7 k:n mukainen piittaamaton ja vastuuton velkaantuminen (Tammi-Salminen 2013, 195).

Tilanteessa, jossa velallinen hakee velkajärjestelyä ja hänen pääasiallinen velkansa muodostuu edellisen maksuohjelman aikana syntyneestä lisäsuoritusvelvoitteesta, suhtaudutaan uuden velkajärjestelyn myöntämiseen painavien syiden nojalla pidättyvästi. Tätä edellyttää erityisesti velkajärjestelyn yhteiskunnallinen hyväksyttävyys. Uuden velkajärjestelyn myöntäminen olisi mahdollista vain poikkeuksellisissa tilanteissa, kuten silloin, kun lisäsuoritusvelvollisuuden täyttämättä jättämisen syynä on velallisen sairastuminen tai muu sosiaalinen suorituseste. Myös tilanteessa, jossa velat olisivat vanhentuneet lopullisesti, jos velallinen olisi ymmärtänyt hakea velkajärjestelyn raukeamista maksuohjelman aikana, voi velkajärjestelyn myöntäminen olla perusteltua. (HE 83/2014 vp, 56.)

7.1 Velkaantumisesta kulunut aika

Vuonna 2015 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä velkaantumisesta kuluneen ajan merkitystä vähennettiin kokonaisharkintaa tehtäessä. Syynä tähän oli pit-

käaikaisten maksuongelmien väheneminen. Nykyisin talous- ja velkaneuvonnan asiakaskunnasta alle 15 prosenttia kärsii pitkäkestoista maksuvaikeuksista, kun vielä 2000-luvun alussa yli kolmasosalla asiakkaista velkaongelmat olivat jatkuneet yli 10 vuotta. Velkaongelmien pitkittymisen katsotaan johtavan usein niiden syvenemiseen ja ne voivat pahimmassa tapauksessa johtaa velallisen syrjäytymiseen. (HE 83/2014 vp, 55.)

Mikäli velallinen olisi pyrkinyt tekemään kaiken voitavansa velkojensa maksamiseksi, voitaisiin velkajärjestely myöntää, vaikka velat eivät olisi erityisen vanhoja. Velkaantumisesta kuluneella ajalla on kuitenkin edelleen keskeinen merkitys kokonaisharkinnassa erityisesti silloin, kun velkaantumisesta kulunut aika on erityisen pitkä tai erityisen lyhyt. Myös velallisen toiminnan moitittavuuden aste sekä sovellettu esteperuste voivat vaikuttaa siihen, mikä merkitys velkaantumisesta kuluneelle ajalle on annettava. Jos velallisen velat perustuvat törkeään rikokseen tai velkojia vahingoittavaan toimintaan, voidaan velkaantumisesta edellyttää kuluneen pidempi aika kuin, jos velkaantuminen johtuu velallisen piittämättömästä ja vastuuttomasta toiminnasta. (HE 83/2014 vp, 55–56.) Oikeuskäytännön perusteella pelkkä velkaantumisesta kulunut aika ei riitä painavaksi syyksi myöntää velkajärjestely esteestä huolimatta (Tammi-Salminen 2011, 9).

KKO 2011:9

A oli pääosin velkaantunut 1990-luvulla päättyneen yritystoiminnan seurauksena. Lisäksi hänet oli tuomittu vuonna 2005 ehdolliseen rangaistukseen ja korvausvelvollisuuteen vuosina 1995-1997 tapahtuneiden kirjanpitorikoksen ja törkeän velallisen epärehellisuuden perusteella. Rikosperusteisten velkojen osuus oli yli 25 prosenttia A:n velkojen kokonaismäärästä. Velkajärjestelyn myöntämiselle oli siten VJL 10 §:n 1 k:ssa tarkoitettu este.

A:n omat toimet velkojen maksamiseksi olivat jääneet vähäisiksi, vaikka aikaa velkojen maksamiseksi niiden ikä huomioon ottaen oli runsaasti. A:lta oli kuitenkin vielä 1990-luvulla puuttunut kyky lyhentää velkaa, joista todisteena olivat toistuvat tuloksettomat ulosmittausyritykset. Mikään ei kuitenkaan osoittanut, ettei A olisi kantanut vastuun veloistaan sen jälkeen, kun perheen yritystoiminta oli päättynyt konkurssiin. Osoituksena velkavastuuseen asennoitumisesta voitiin pitää myös A:n siirtymistä uuteen ammattiin ja siitä lähtien ulosototoimenpiteiden kautta tapahtunutta velkojen lyhentämistä. Lisäksi A:n 64 vuoden ikä ja hyvin rajalliset mahdollisuudet maksukyvyyn parantamiseen puolivat velkajärjestelyn myöntämistä. Edellytykset velkajärjestelyn myöntämiselle VJL 9 §:n 2 k perusteella olivat olemassa.

Rikoksen perusteella maksettavaksi määrätty velka perustui tuomioon, jonka antamisesta oli kulunut varsin vähän aikaa. Tapahtumista, joihin tuomio perus-

tui, uusinkin oli kuitenkin jo yli 13 vuoden takainen ja A:n perheen talous oli jo niihin aikoihin ollut raunioitunut.

Korkein oikeus katsoi, että velkajärjestelyä puoltavat perusteet, joista ratkaisevana voitiin pitää velkaantumisesta kulunutta pitkää aikaa, olivat niin painavia, että ne voitiin katsoa laissa tarkoitetuiksi painaviksi syiksi velkajärjestelyn myöntämiselle yleisestä esteestä huolimatta.

7.2 Velallisen toimet velkojen maksamiseksi ja muut olosuhteet

Toisena kriteerinä arvioinnissa kiinnitetään huomiota velallisen toimiin velkojen maksamiseksi. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, onko velallinen tehnyt kaiken voitavansa huolehtiakseen taloudestaan ja veloistaan sekä erityisiin toimiin, joihin hän on mahdollisesti ryhtynyt maksaakseen velkansa. Myös velallisen maksamalla rahamäärällä voi olla tärkeä merkitys. Huomiota kiinnitetään tosiasialliseen kertymään eikä niinkään siihen, onko velkojen kokonaismäärä vähentynyt. (HE 98/2002 vp, 32.)

Velallisen toimia arvioitaessa huomioon otetaan sekä vapaaehtoiset maksusuoritukset ja omaisuuden realisointituotot että velkojan ulosottoperinnän ja omaisuuden rahaksimuuton kautta saamat suoritukset. Velkajärjestelyn edellytyksenä ei voitaisi vaatia ulosottoperinnässä olevan velallisen maksavan ulosottosuoritusten lisäksi myös vapaaehtoisesti velkojaan, jos hänelle jäävät tulot ovat välttämättömiä hänen toimeentulonsa turvaamiseksi. Mitä pidempään velallinen on vastuullisuutta talouden hoidossaan osoittanut, sitä painavampia syitä velkajärjestelyn myöntämiselle on. Merkitystä on myös velallisen toimilla, joihin hän on ryhtynyt päästäkseen vapaaehtoiseen sopimukseen velkojensa kanssa. (HE 98/2002 vp, 32.)

HHO 3.11.2016/1594, S 16/1854

A:n velat olivat noin 567 000 euroa, joista valtaosa muodostui Verohallinnon noin 560 000 euron rikosperusteisesta saatavasta. Velkajärjestelylle oli näin ollen VJL 10 §:n 1 k:ssa säädetty este.

A oli valmistunut merkonomiksi tammikuussa 2012 ja ollut ansiotyössä vuodesta 2010 lähtien. Hän oli tehnyt vuoden 2011 lopussa ulosoton kanssa maksusuunnitelman, jota oli noudattanut. A oli maksanut ulosottoon elokuun 2012 ja heinäkuun 2016 välisenä aikana yhteensä yli 48 000 euroa. Kirjallisena to-

disteena esitetyistä sähköposteista kävi ilmi velallisen toimineen oma-aloitteisesti yhteydenpidossa velkojan ja ulosottoviranomaisen kanssa.

A oli 50-vuotias ja hänellä oli elatusvelvollisuus 2007 ja 2010 syntyneistä lapsista. A:n velkojen määrä oli erittäin suuri ja velkajärjestelyä vastustaneelle Verohallinnolle velkajärjestelyn myöntämisellä ei ollut kovinkaan suurta taloudellista merkitystä. Velkajärjestelyn merkitystä velkojalle ei kuitenkaan lähtökohtaisesti voitu pitää vähäisenä tilanteessa, jossa maksuvelvollisuus perustuu vahingonkorvaukseen, johon velallinen oli tuomittu velkojaan kohdistamansa rikoksen perusteella. Velkajärjestelyn merkitys velkojalle ei näin ollen puoltanut velkajärjestelyn myöntämistä.

A:n rikosperusteinen maksuvelvollisuus oli vahvistettu vuonna 2004 annetulla rikostuomiolla, joka perustui vuosina 1996 ja 1997 tapahtuneisiin tekoihin. Tämän lisäksi A oli velkaantunut jonkin verran lisää vuonna 2015 elatusvelvollisuudesta johtuen. A:n pääasiallisesta velkaantumisesta oli kuitenkin kulunut huomattavan pitkä aika, mikä hovioikeuden mukaan puolsi velkajärjestelyn myöntämistä.

A oli velkaantunut aikaisemman velkajärjestelyhakemuksen jälkeen, mutta hovioikeus katsoi, ettei lisävelkaantuminen vallinneissa olosuhteissa ollut ristiriidassa velkajärjestelyn myöntämistä vastaan. Ottaen huomioon ulosoton kautta peritty velan määrä oli ilmeistä, ettei velalliselle ollut jäänyt varoja velkojen vapaaehtoiseen suorittamiseen ulosoton jälkeen. Vaikka maksusuoritukset olivat vuosien ajan tapahtuneet ulosoton kautta, viittasi se hovioikeuden mukaan siihen, että velkaantuneisuudestaan huolimatta A oli pyrkinyt hoitamaan taloudellisia asioitaan vastuullisesti. Tämän vuoksi A:n katsottiin käyttäneen tuloistaan velkojen maksuun niin paljon kuin se oli ollut hänen perustoimeentuloon vaarantamatta mahdollista, mikä puhui myös velkajärjestelyn myöntämisen puolesta.

Velkajärjestelyn myöntäminen tapahtuu kokonaisharkinnan perusteella, eikä kaikkien harkinnassa huomioon otettavien seikkojen tarvitse puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä. Hovioikeus katsoi, että velkajärjestelyn myöntämistä puoltavat seikat voitiin katsoa painaviksi syiksi myöntää velkajärjestely menettelyn moitittavuuden ja VJL 10 §:n taustalla olevien yleisten yhteiskunta- ja maksumoraalin turvaamiseen liittyvien näkökohtien estämättä. Kun velkajärjestelylle oli VJL 9 §:n 2 k:n mukaiset edellytykset, määräsi hovioikeus velkajärjestelyn aloitettavaksi.

Edellä mainitun lisäksi myös velallisen muut olosuhteet huomioidaan velkajärjestelyn myöntämistä harkittaessa. On mahdollista, että velallisen henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi hän ei ole tosiasiasa voinut huolehtia tai osoittaa haluaan huolehtia velkojensa maksamisesta. (HE 98/2002 vp, 32.) Syynä tähän voi olla esimerkiksi velallisen ikä tai sairaus (Uitto 2010, 89). Näiden henkilökohtaisten olosuhteiden huomioon ottamisella pyritään siihen, että myös henkilöt, joilla ei ole lainkaan maksukykyä pääsisivät velkajärjestelyn piiriin (HE 98/2002 vp, 32). Maksukyvyttömyyden tulee tällöinkin olla seurausta tekijöistä, joihin ve-

lallinen ei itse ole aktiivisesti vaikuttanut. Jos velallinen on tietoisesti vältellyt velanmaksua, ei velalliselle tule velkajärjestelyä myöntää. (Uitto 2010, 89–90.)

KKO 2006:34

Velkajärjestelyä hakevalla A:lla oli velkoja yli 3,2 miljoonaa euroa, jotka koostuivat lähes kokonaisuudessaan veloista pankeille ja muille luottolaitoksille. Velat olivat peräisin kommandiittiyhtiön konkurssiin päätyneestä liiketoiminnasta ja ne olivat syntyneet vuosina 1985-1991. A oli toiminut yhtiössä vastuunalaisena yhtiömiehenä. Velkojen määrä ja velallisen maksukyvyttömyys huomioon ottaen velkajärjestelylle oli VJL 9 §:n 2 k:ssa tarkoitetut painavat perusteet.

B oli vuonna 1992 tekemässään testamentissa määrännyt A:lle omistamansa arvopaperit, jotka käsittivät lähinnä pörssiosakkeita. B:n kuoltua A oli antanut pankille toimeksiannon koskien kyseisten osakkeiden myyntiä. Tämän jälkeen A oli kuitenkin vuonna 2003 allekirjoittamallaan ilmoituksella ilmoittanut, ettei ota vastaan testamentilla määrättyä omaisuutta. A:n katsottiin ottaneen perintökaaren 17:2 a §:n mukaan perinnön vastaan.

Perinnöstä luopuminen oli tapahtunut noin vuotta aikaisemmin ennen kuin A oli hakenut velkajärjestelyä. Luopuessaan testamentilla saamastaan omaisuudesta A oli ollut jo vuosia ylivelkainen ja maksukyvytön. Luovutuksen voitiin katsoa olevan ajallisesti yhteydessä velkajärjestelyn hakemiseen. Korkein oikeus katsoi kyseessä olleen testamentatun omaisuuden edelleen luovutuksesta eikä perinnöstä luopumisesta. Tällöin myöskään testamentin tekijän tahdolle ei voitu antaa merkitystä velallisen menettelyn sopimattomuutta arvioitaessa. Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi A:n järjestelleen taloudellista asemaansa velkoja vahingoittavalla tavalla, jolloin velkajärjestelylle oli VJL 10 §:n 4 k mukainen este.

A:n velkaantumisesta oli kulunut yli 10 vuotta. Velallisen velat olivat peräisin konkurssiin päätyneestä yritystoiminnasta, eikä velkaantumiseen liittynyt velkajärjestelyn kannalta moitittavia seikkoja. Velkojen määrä ei ollut sellainen, että A olisi tuloillaan selvinnyt veloistaan kokonaan tai edes suurimmaksi osaksi. Tämän lisäksi velallinen oli jo 63-vuotias. Velallinen oli toiminut yhtiön konkurssin jälkeen kahdessa muussa yrityksessä toimitusjohtajana. Hän ei kuitenkaan ollut konkurssin jälkeen maksanut velkojaan vapaaehtoisesti tai ulosottoperinnän kautta. Korkein oikeus katsoi, ettei velkajärjestelyä puoltavat syyt olleet riittävän painavia velkajärjestelyn myöntämiseksi esteestä huolimatta. Velkajärjestelyn myöntämiselle ei siten katsottu olevan perusteita.

7.3 Velkajärjestelyn merkitys velalliselle ja velkojille

Harkittaessa velkajärjestelyn myöntämistä esteestä huolimatta huomioon tulisi ottaa myös merkitys, joka velkajärjestelyllä on velalliselle ja velkojille. Velallisen kannalta halutaan korostaa erityisesti velkajärjestelyn tavoitteita ehkäistä yli-

voimaisista velkaongelmista aiheutuvia vakavia yksilöllisiä ja sosiaalisia haittoja. (HE 98/2002 vp, 32.)

Velkojan kannalta huomioon otetaan velkojan saatavan määrä ja sen merkitys velkojan taloudellisessa asemassa. Myös velkojan jo saamalla suorituksen määrällä ja kertymän suuruudella, jonka velkoja saisi ulosottooperinnän jatkues-
sa tai velalliselle myönnettävän velkajärjestelyn myötä, on merkitystä. (HE 98/2002 vp, 32.) Suorituksen määrällä on merkitystä erityisesti silloin, kun velkoja on jo saanut suurimman osan saatavastaan perittyä tai saanut merkittävän määrän suorituksia esimerkiksi korkeina viivästyskorkoina (Uitto 2010, 91).

Velkojan heikko taloudellinen asema voi toimia esteenä velkajärjestelyn myöntämiselle. Näin erityisesti silloin, kun saatavalla on tärkeä merkitys velkojan toimeentulon kannalta. Tällainen tilanne voi olla kyseessä silloin, kun velkojana on yksityishenkilö. Yksityishenkilön ollessa velkojana huomioon on kuitenkin otettava myös VJL 31 a §:n nojalla oleva mahdollisuus maksuohjelman keston jatkamiseen yksityisvelkojan hyväksi. (HE 98/2002 vp, 32; Uitto 2010, 92.)

KKO 2004:108

A:lla oli velkaa noin 150 000 euroa. A:n aikaisempi velkajärjestelyhakemus oli hylätty vuonna 1993, koska hänen oli katsottu tuolloin velkaantuneen ilmeisen kevytmielisesti. Tämän jälkeen A:lle oli kertynyt uutta velkaa, pääomalta yhteensä 2 250 euroa, korkoineen ja kuluineen noin 4 000 euroa.

Uudet velat koostuivat pääosin perusturvaan kuuluvista menojen, kuten vuosina 2001 ja 2002 aiheutuneiden välttämättömien sairaanhoitokustannusten, vuoden 1998 sähkön tasauskaskun ja vuoteen 1994 kohdistuvan vuokran, maksamatta jäämisestä. Uusien velkojen perusteiden ja niiden syntymisajan kohtien ei katsottu viittaavan siihen, että A olisi kyseiseltä osin velkaantunut ilmeisen kevytmielisesti. Lisäksi uusiin velkoihin sisältyi myös vuonna 2002 postimyynnistä tilattuja ihonhoito- ja terveystarvikkeita koskevia laskuja, joiden yhteismäärä oli 243 euroa. Näitä ei voitu pitää A:n olosuhteisiin ja taloudelliseen asemaan nähden välttämättöminä menoina, mutta näiden velkojen määrän katsottiin olevan verrattain pieni, joten kokonaisarviona A:n uutta velkaa ei voitu pitää laissa tarkoitettuna ilmeisen kevytmielisenä.

A:n velkaantuminen oli pääosin tapahtunut jo vuosina 1987-1993. Huomattava osuus veloista liittyi noususuhdanteen aikana vuonna 1987 tehdyn asuntokaupan rahoitukseen. Ensimmäisen velkajärjestelyhakemuksen hylkäämisen jälkeen A oli myynyt ostamansa asunnon vapaaehtoisella kaupalla tappiollisesti lyhentääkseen velkojaan. Maksamatonta asuntovelkaa A:lla oli korkoineen ja kuluineen edelleen 107 005 euroa.

A oli terveytensä heikentymisen myötä joutunut työkyvyttömyyseläkkeelle 1.9.1997. Hänen palkka- ja eläketulojaan oli ulosmitattu vuoden 1994 joulukuusta alkaen lähes 10 vuoden ajan. A ei ollut ulosottooperinnän ja asuntonsa rahaksimuuton lisäksi vapaaehtoisesti lyhentänyt velkojaan, mutta hänen kokonaistilanteensa huomioon ottaen sitä ei kuitenkaan voitu häneltä kohtuudella edellyttää.

Ottaen huomioon A:n velkojen suuri määrä ja velkapääomalle kertyvä korko, A:lta ulosotosta kertyvien suoritusten ei katsottu vastaedeskään riittävän lyhentämään velkapääomaa. A:lla ei näyttänyt olevan tosiasiallisia mahdollisuuksia parantaa velanhoitokykyään, kun otettiin huomioon hänen 53 vuoden ikänsä sekä hänen terveydentilansa. Näin ollen velkajärjestelyn myöntämisellä oli A:n olosuhteisiin nähden hänelle huomattava merkitys. A:n ei oltu myöskään osoitettu hänen aikaisemman velkajärjestelyhakemuksen hylkäämisen jälkeen velallisena laiminlyöneen sitä, mitä häneltä kohtuudella oltiin voitua hänen asioittensa hoitamiseksi. Tämän vuoksi korkein oikeus katsoi, että lisävelkaantumisesta huolimatta velkajärjestelyn myöntämiselle oli VJL 10 a §:ssä tarkoitettuja painavia syitä.

8 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää yksityishenkilön velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä. Samalla selvitin lyhyesti velkaantumisen taustatekijöitä sekä velkajärjestelyä prosessina. Tavoitteena oli luoda lainopillinen tutkimus, jossa tutkimuskysymyksiin vastataan lainsäädännön, lain esitöiden ja oikeudellisen kirjallisuuden avulla. Konkreettisia esimerkkejä työhön toivat aiheeseen liittyvä oikeuskäytäntö sekä erilaiset tutkimukset.

Etsiessäni syitä velkaantumiselle kävi ilmi, että velkaantumiselle on monia eri syitä tai syiden yhdistelmiä. Osa syistä oli selvästi itseaiheutettuja, kun taas toisissa taloudellisella tilanteella ja muilla velallisesta itsestään johtumattomilla syillä oli suuri rooli. Tutkimustuloksista voidaan kuitenkin todeta, että velkaantuminen liittyy vallitsevan taloustilanteen sijaan yhä useammin velallisen omaan toimintaan. Velkajärjestelylaissa säädetyt esteperusteet velkajärjestelylle ovat kattavia ja jättävät velkajärjestelyn ulkopuolelle henkilöt, joiden toimien seurauksena he eivät ansaitsisi velkajärjestelyä. Esteiden tarkoitus on siis torjua yleisen yhteiskunnallisen näkemyksen kannalta moitittavasti velkaantuneiden pääsy velkajärjestelyyn.

Velkajärjestelylain 10 a § kannustaa velallista yrittämään selviytyä velkavastuustaan niin hyvin, kuin se tämän olosuhteisiin nähden on mahdollista. Harkittaessa velkajärjestelyn myöntämistä velalliselle esteestä huolimatta suurin merkitys on velallisen omalla toiminnalla velkojensa maksun hyväksi. Vaikka kertymä veloille ei olisikaan suuri, on velallisen toimilla silti merkitystä. Velkajärjestely ”ansaitaan”. Tällä on merkitystä myös yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin ylläpitämisen kannalta. Jos aiemmin rikosperusteisesti velkaantuneet saisivat maksuveloitteensa anteeksi ilman, että he ovat tehneet mitään maksuvelvollisuuden eteen, voisi se kannustaa velkaantumaan esimerkiksi talousrikosperusteisesti, jos velkansa voisi myöhemmin järjestellä velkajärjestelyn avulla.

Myös ajalla ja velkajärjestelyn merkityksellä velalliselle on yhteys velallisen toimintaan. Velkajärjestelyllä on aina positiivinen vaikutus velallisen taloudelliseen asemaan, kun velallinen pääsee veloistaan eroon. Jos velallinen ei kuitenkaan ole tehnyt mitään toimenpiteitä lyhentääkseen velkaansa, ei hänelle oikeuskäytännössä ole myöskään myönnetty velkajärjestelyä. Velkajärjestely on siis ansaittava omilla toimillaan, eikä ajan kuluminen tai velkajärjestelyn merkitys itsessään ole peruste velkajärjestelyn myöntämiselle.

Vallitsevassa luottoyhteiskunnassa velallisen velkaantumisen arviointi VJL 10 §:n 7 k:n mukaisen piittaamattoman ja vastuuttoman velkaantumisen kannalta korostuu. Myös luotonantajan toiminnan arviointi on tällöin tärkeässä asemassa. Tämä näkyi myös oikeuskäytännössä 10 §:n 7 k:n runsaana soveltamismääränä.

Vaikka velkajärjestelylaki on tehty velalliselle, myös velkojien taloudellinen asema on otettu laissa hyvin huomioon. Uudella VJL 10 §:n 11 k:n mukaisella esteellä pyritään suojelemaan yksityishenkilön asemaa velkojana. Kohta on hyvä lisäys esteperusteisiin, sillä olisi epäoikeudenmukaista, jos velkajärjestelyn avulla päästäisiin kauppahinnan palautuksesta tai vahingonkorvauksesta eroon huomattavasti pienemmällä summalla. Velkojana isolle yhtiölle velkajärjestelyllä on huomattavasti pienempi merkitys kuin yksityishenkilölle. Esimerkiksi lain esitöissä mainitussa hometalokaupassa velkajärjestelyn avulla talon myyjä pääsisi

huomattavasti pienemmillä korvauksilla tai palautussummalla ja tämä aiheuttaisi erityistä vahinkoa velkojana toimivalle yksityishenkilölle. Myös rikoksen uhrin on otettu huomioon.

Lähtökohtana velkajärjestelyn edellytysten ja esteiden arvioimisessa voidaan siis todeta olevan kokonaisharkinta ja tapauskohtaisuus. Yhdessä tapauksessa velkajärjestelyn piiristä pois sulkeva este voi toisessakin tapauksessa olla este, mutta muut olosuhteet ja velallisen toimet huomioon ottaen velkajärjestely voidaan silti myöntää, koska kaikkien harkinnassa olevien seikkojen ei tarvitse puoltaa velkajärjestelyn myöntämistä.

Velkajärjestelyn piiriin pääsemisellä on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Velkojen järjesteleminen ehkäisee muun muassa harmaata taloutta ja sosiaalisia ongelmia, kuten syrjäytymistä. Jos velallisen kaikki tulot menevät velkojen lyhennyksiin, eivätkä velat korkeiden luottokustannusten tai perintämaksujen seurauksena lyhene käytännössä ollenkaan, voi velallisen olla vaikeaa löytää motivaatiota työskennellä rehellisesti veroja maksaen. Kyseisessä tilanteessa velallisella voi olla suuri houkutus työskennellä ”pimeästi”. Velkaongelmat aiheuttavat velalliselle myös ylimääräistä stressiä, joka voi heikentää velallisen terveydellistä tilaa, joka puolestaan voi heijastua myös valtion sosiaali- ja terveydenhoitokustannuksiin.

Aiheena velkajärjestely on mielestäni aina ajankohtainen. Yksilön velkaantuminen on sidoksissa hänen oman taloutensa lisäksi koko kansantalouteen. Uutisissa keskitytään enemmän valtion talouteen, mutta hyvä olisi lähestyä velkaantumista välillä myös yksilön näkökulmasta, sillä valtio kuitenkin loppupeleissä muodostuu yksilöistä. Valtion talous heijastuu yksilöiden talouteen ja yksilöiden taloudellinen tilanne valtioon.

Opinnäytetyöprosessi sujui suunnitellusti ja työ valmistui aikataulun puitteissa. Työtä tehdessäni pääsin tutustumaan velkajärjestelylakiin ja velkajärjestelyyn menettelynä tarkemmin. Huomasin prosessin aikana kehittyneeni lisää muun muassa tiedon hankinnassa sekä oikeudellisten tekstien tulkinnassa. Haastetta työhön toivat lain yli 20-vuotisen historian aikana tehdyt useat muutokset ja uu-

distukset sekä tuoreen lähdemateriaalin löytäminen tutkimastani aiheesta. Velkajärjestelyä aiheena oli käsitelty, mutta enemmän esimerkiksi maksuohjelman kannalta. Velkajärjestelyn tutkimus on myöskin aika vähäistä, joten jouduin turvautumaan vanhempaan materiaaliin sekä muihin tutkimuksiin, joissa velkajärjestelyä hieman sivuttiin. Velkajärjestelyä on sivuttu muutamassa opinnäytetyössä Karelia-ammattikorkeakoulussa, mutta valitsemastani aiheesta opinnäytetyötä ei ole tehty.

Aihetta voi hyvin laajentaa jatkotutkimusta ajatellen. Velkajärjestelyyn pääsyä voisi tutkia esimerkiksi opinnäytetyössäni ulkopuolelle jääneestä elinkeinonharjoittajan näkökulmasta ja mahdollisesti esimerkiksi vertailla velkajärjestelyyn pääsyn edellytyksiä ja esteitä sekä prosessiin pääsyn helppoutta elinkeinonharjoittajan ja muun yksityishenkilön välillä.

Lähteet

Avioliittolaki 234/1929

Finanssialan keskusliitto. 2015. Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat.

Freystätter, H. & Mattila, V-M. (toim.) 2011. Finanssikriisin vaikutuksista Suomen talouteen. Suomen Pankki. Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto. http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/bof_online/Documents/BoF_Online_01_2011.pdf. 30.11.2016.

Hallituksen esitys 180/1996 Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

Hallituksen esitys 183/1992 Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

Hallituksen esitys 78/2012 eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta.

Hallituksen esitys 83/2014 Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys 98/2002 Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.

Helsingin hovioikeus 3.11.2016/1594 S 16/1854.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki: Talentum.

Kaartinen, R. & Lähteenmaa, J. 2006. Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja kulutusluottoja?.

[http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/12b74ae4d1122aadc22565fa003211a6/4f9afb024da11e2dc225722f003522bc/\\$FILE/ratu10mos_2006_netti.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/12b74ae4d1122aadc22565fa003211a6/4f9afb024da11e2dc225722f003522bc/$FILE/ratu10mos_2006_netti.pdf). 3.10.2016.

KKO 1995:112

KKO 1995:15

KKO 1995:158

KKO 1995:17

KKO 1995:205

KKO 1995:22

KKO 1997:100

KKO 1997:15

KKO 1997:166

KKO 1998:37

KKO 2003:52

KKO 2003:72

KKO 2004:108

KKO 2006:34

KKO 2011:9

KKO 2012:42

KKO 2016:75

Koskelo, P. & Lehtimäki, L. 1997. Yksityishenkilön velkajärjestely. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

- Koskinen, S. 1995. Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen. Rovaniemi: Artikla ry:n kustannus Pandecta Oy.
- Koskinen, S. 1996. Elinkeinoharjoittajat ja velkajärjestely. Oikeustieto 3/1996. Kotikuntalaki 201/1994
- Koulu, R. & Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyys – Yritys velkojana ja velallisenä. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Koulu, R. 2004. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Koulu, R., Havansi, E., Korkea-aho, E., Lindfors, H. & Niemi, J. 2009. Insolvenssioikeus. Helsinki: WSOYpro.
- Kuluttajansuojalaki 38/1978
- Laki lapsen elatuksesta 704/1975
- Laki talous- ja velkaneuvonnasta 713/2000
- Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993
- Lakivaliokunnan mietintö 12/2014 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Lakivaliokunnan mietintö 19/1996 vp Hallituksen esitys laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamiseksi.
- Lappalainen, J. 2001. Siviiliprosessioikeus II. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Linna, T. 2014. Kohti aikuisuutta velkareppu selässä. Defensor Legis 2/2014, 269–274.
- Muttillainen, V. 2007. Velkajärjestelyt tuomioistuimissa: Velalliset ja maksuohjelmat vuonna 2005. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Niemi, J. 2012. Liian pieni pelastettavaksi? Yksityishenkilö maksukyvyttömyyskriisissä. Teoksessa Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952–9/6–2012. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, 285–304.
- Niemi-Kiesiläinen, J. 1995. Luonnollisen henkilön velkavastuu insolvenssioikeudessa. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Niiranen, M. 2015. Velkajärjestelylain muutos 2015. Talous- ja velkaneuvonnan ohjeita. Kilpailu- ja kuluttajavirasto.
- Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 322/2001.
- Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 59/2013. 2013. Velkajärjestelylain tarkistaminen. Oikeusministeriö.
- Peura-Kapanen, L., Aalto, K., Lehtinen, A-R. & Järvinen, R. 2016. Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016.
- Rantala, K. & Tarkkala, H. 2009. Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Rantala, K. & Tarkkala, H. 2010. Luotosta luottoon – Velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnassa. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100334/rantala.pdf?sequence=1>. 3.10.2016
- Rikoslaki 39/1889
- Rinta-Hoiska, J. 2010. Velkajärjestelyyn pääsy ja velkojan suoja. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro Gradu-tutkielma.
- Rovaniemen hovioikeus 5.12.2012/1047 S 12/369.
- Suomen Asiakastieto. 2016. Maksuhäiriöisten kuluttajien määrän kasvulle ei näy loppua. <http://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto/uutishuone#/pressreleas>

- es/maksuhaeirioeisten-kuluttajien-maeaeraen-kasvulle-ei-naey-loppua-1586141. 4.10.2016
- Tammi-Salminen, E. 2011. Velkaantumisesta kulunut aika painavana syynä velkajärjestelyn myöntämiselle (KKO 2011:9). Oikeustieto 3/2011, 8–10.
- Tammi-Salminen, E. 2013. Velkajärjestelylain 10 a §:n painavat syyt korkeimman oikeuden uudemmassa käytännössä ja lain uudistaminen. Lakimies 2/2013.
- Tieliikennelaki 267/1981
- Tilastokeskus. 2016a. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä edellisvuoden tasolla vuonna 2015.
http://tilastokeskus.fi/til/velj/2015/04/velj_2015_04_2016-01-27_tie_001_fi.html. 30.9.2016
- Tilastokeskus. 2016b. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä kasvoi tammi-syyskuussa 1,8 prosenttia edellisvuodesta.
http://www.stat.fi/til/velj/2016/03/velj_2016_03_2016-10-19_tie_001_fi.html. 7.11.2016.
- Tilastokeskus. 2016c. Velkajärjestelyhakemukset.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__velj/008_velj_tau_103_fi.px/table/tableViewLayout1/?rxid=a6818164-1b3a-4d23-b892-8f15c0e5065d. 17.10.2016.
- Tilastokeskus. 2016d. Ulosottovelallisia 228 000 vuoden 2015 lopussa.
http://www.stat.fi/til/uloa/2015/uloa_2015_2016-04-08_tie_001_fi.html. 17.11.2016.
- Uitto, T. 2010. Velkajärjestely. Helsinki: Kiinteistöalan Kustannus Oy.
- Uitto, T. 2012. Ilmeisen kevytmielisestä velkaantumisesta piittaamattomuuteen. Teoksessa Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952-9/6-2012. Turun yliopisto oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, 421–433.
- Ulosottoakaari 705/2007
- Valkama, E. & Muttilainen, V. 2008. Maksuvaikeudet pikaluottomarkkinoilla. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Valkama, E. 2011. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestelytuomioistuimessa vai muu apu? Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 18/2011. <http://docplayer.fi/976893-Opti-verkkokatsauksia-18-2011-talous-ja-velkaneuvonnan-asiakkaat-2010-velkajarjestely-tuomioistuimessa-vai-muu-apu.html>. 7.11.2016.
- Valtakunnanvoudinvirasto. 2016. Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2015. Valtakunnanvoudinviraston julkaisu 2016:1.
http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvv_liitteet/PaTe3bvqr/Ulosotto_Suomessa_2015.pdf. 17.11.2016.